

Jevrejski glás

Sarajevo februar 2010. / adar 5770.

21. februar
7. adar,
Rođenje Mojsija
(Moše Rabenu)

25. februar
Esterin post

27. februar
Purimska
pripredba

28. februar
Purim

29.
mart
Seder — Erev
Pesah

Obilježavanje Međunarodnog
dana Holokausta

**Svečano,
dostojanstveno
i bolno**

“Holokaust je bilo sistematsko, birokratsko, od države odobreno progonstvo i ubojstvo približno šest miliona Jevreja, od strane nacističkog režima i njihovih kolaboracionista.

"KO JE JAMIO, JAMIO" ILI DEFINITIVNA OTIMAČINA

Shodno Zakonu o otkupu stanova na kojima postoji stanarsko pravo, nosiocima stanarskih prava je omogućeno da izvrše otkup i nacionalizovanih stanova, čiji vlasnici su privatna fizička lica, ali i pravna lica, među kojima su i crkve i vjerske zajednice, nacionalna društva i drugi. Istim Zakonom je predviđeno da izvornim vlasnicima pripada pravo na tkz. zamjenski stan i određen rok za podnošenje zahtjeva. S tim u vezi, Jevrejska opština u Sarajevu se obratila nadležnim općinama (Stari Grad i Centar), tražeći odgovarajući broj zamjenskih stanova. Između ostalih, od Općine Centar Sarajevo, tražili smo zamjenski stan, kao kompenzaciju za prodati stan u zgradi, u Ulici Josipa Vancaša broj 26, čiji smo izvorni vlasnici. Međutim, bili smo zaprepasčeni Zaključkom Općine Centar da nam se zahtjev odbija, kao preuranjen, jer navodno, prema važećim propisima, nema uslova za pokretanje upravnog postupka. U obrazloženju Zaključka se navodi da je osnov za odbijanje našeg zahtjeva činjenica da se prema Zakonu o prodaji stanova

na kojima postoji stanarsko pravo Federacije BiH, pravo na otkup stana i zamjenski stan odnosi samo na fizička lica, što je apsolutni nonsens i što pravna lica, prvenstveno vjerske zajednice i crkve, stavlja u potpuno podređen i apsolutno neravno-pravan položaj. Nadam se da ste vi, gospodo u Općini Centar, (a u obrazloženju je napisano da je ovakav stav posljedica pismenog mišljenja Fedralnog ministarstva za prostorno uređenje broj 05-23-6-1319/09-1 od 04.09.2009. godine), bili potpuno svjesni činjenice da je nacionalizacijom obuhvaćen značajan broj stanova koji su prije nacionalizacije pripadali vakufima, legatima, crkvama i vjerskim zajednicama, te drugim pravnim licima, te da ih ovim stavom Država (čitaj Općina Centar) definitivno "pljačka", odnosno, da ovakvim stavom lišavate vlasnike nacionalizovanih stanova, pravna lica, čak i mogućnosti da dobiju zamjenski stan, kao naturalnu kompenzaciju za otuđenu vlasničku imovinu. Podsjećamo da su navedena pravna lica i prije usvajanja Zakona o prodaji stanova na

kojima postoji stanarsko pravo, sa svim njegovim izmjenama i dopunama (član 47. Zakona), bili mišljenja da je sama prodaja ovih stanova neprihvatljiva i predstavlja definitivno otuđenje privatnog vlasništva od legitimnih vlasnika. Međutim, i pored činjenica da je isto rješenje usvojeno, te je predviđena dodjela zamjenskih stanova, vlasnicima nacionalizovanih stanova sada ne priznajte ni navedeno pravo, s vrlo ciničnim obrazloženjem da se Zakon odnosi samo na fizička lica, što nigdje u Zakonu ne stoji. Crkvama i vjerskim zajednicama nikada nije palo na pamet da traže bilo kakvu privilegiju pred zakonom u odnosu na druga fizička ili pravna lica, ali licemjeran i potpuno neiskren odnos i tretman u zakonima nas tjeraju da se zamislimo nad vlastitim stavom. No, kako nas naša vjera uči, ne mislimo mijenjati stavove, nadajući se da ima pravde i van današnjih zakonodavaca i izvršne vlasti koja zakone provodi po principu "ko je jamio, jamio", nažalost.

Boris Kožemjakin

GODIŠNJA SKUPŠTINA JEVREJSKE ZAJEDNICE BOSNE I HERCEGOVINE

U Sarajevu je dana, 18. januara, 2010. godine, održana Godišnja skupština Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine, na kojoj je novi-stari predsjednik Zajednice, Jakob Finci prezentirao Izvještaj o radu Zajednice u prethodnom periodu. Izvještaj je sadržavao osnovne aspekte i problematiku u radu naše Zajednice, te apostrofirao prijedlog pravaca narednih aktivnosti Zajednice. Važno je istaći da je, tom prilikom, usvojen novi Statut Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine kojim je utvrđeno da će umjesto Skupštine, najznačajnije tijelo u upravljanju

Zajednicom biti Upravni odbor koji čine predsjednici jevrejskih opština, predstavnik "La Benevolencije", generalni sekretar Zajednice i predsjednik Jevrejske zajednice. Za generalnog sekretara Zajednice, imenovana je gđa. Elma Softić Kaunitz. Važno je napomenuti da je u radu Skupštine učestvovao i gospodin Robert Đerasi, direktor JDC za države bivše Jugoslavije, koji je objasnio aktivnosti JDC u regionu i ograničenost finansija za tekuću godinu, te obećao svoju angažovanost u svim akcijama Zajednice.

TOLERANCIJA NA NAŠ NAČIN

Svjetski dan tolerancije, proglašen od strane Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, obilježava se već niz godina, svakog 16. dana mjeseca oktobra, diljem planete pa tako i kod nas, na ovom našem brdovitom Balkanu. U organizaciji Međureligijskog vijeća u BiH, i ovaj su put predstavnici svih crkava (Katoličke i Pravoslavne) i vjerskih zajednica (Jevrejske i Islamske) ZAJEDNO obišli ona mjesta koja su u našoj zemlji bila poprištem ispada neodgovornih pojedinaca, zadanih nekim primitivnim porivima koji su rezultirali skrnavljenjem vjerskih objekata, grobalja i nekih drugih simbola suživota na ovim prostorima. U svojim javnim istupima na ovim mjestima, svi su oni javno izrazili svoj protest protiv ovakvog ponašanja pojedinaca, najčešće, nažalost, maloljetnika i ukazali na prijeku potrebu da svi vjerski službenici u svojem obraćanju vjernicima ukažu na ovaj problem jer ... Problem tolerancije, odnosno, netolerancije, prema svemu što nije SAMO NAŠE star je koliko i čovjek i potiče najvjerovatnije još iz vremena kada smo obitavali u špiljama. No, valjda smo se odmakli od tih spiljskih običaja i navika, od te patološke

potrebe da uništavamo sve što je drugačije, tuđe, strano pa time i nepoznato. Ona, nažalost, potiče iz osnovne ćelije društva, dakle porodice, ali se onda, nažalost, poput prave pandemije širi na čitavo društvo u sve njegove segmente. I upravo zato, dnevna je obaveza onih koji šire riječi ljubavi i vjere da ukažu na sve raznolikosti među nama koje nisu bauk već bogatstvo koje treba njegovati, cijeliti i njime se ponositi. Nažalost, kako to obično biva na ovim našim prostorima, još riječi vjerskih predstavnika nisu ni utihnule, a već su nam novinske stranice bile prepune naslova o najnovijim vandalskim ispadima onih pojedinaca do kojih ne dopire riječ Božija ili je nekako kada dopre do njih tumače na svoj neuki, ograničeni, netolerantni, primitivan način. Obzirom da su akteri ovih vandalskih rabota po pravilu maloljetnici, nerijetko okuraženi alkoholom, kada ovi redovi dospiju do vas, porazgovarajte sa vašim najmlađim, porazgovarajte i sa njihovim roditeljima, otvoreno ukažite na problem o kojem govorimo i posljedice netolerancije koje smo svi iskusili na vlastitoj koži u ne tako davnoj prošlosti.

Pavle Kaunitz

STRASBOURG I POSLIJE NJEGA

Evropski sud za ljudska prava u Strasbourgu, 22. decembra, prošle godine, objavio je dugo očekivanu presudu u slučaju Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine, zbog diskriminacije u izbornom procesu i nemogućnosti da se građani BiH koji ne pripadaju nijednom od triju konstitutivnih naroda kandidiraju za članove Predsjedništva BiH i Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH. Tim povodom, Jakob Finci je nedavno izjavio da je dobro što će odluka biti poznata još krajem 2009. godine, jer to ostavlja dovoljno vremena da se Izborni zakon, čije su promjene u pripremi, usaglasi s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. - Uostalom, u pripremama za ove promjene, sve političke stranke se u principu slažu da to treba učiniti, ali sa svoje strane, nijedna nije do sada bila spremna da učini prvi korak - kazao je. I tako, ovu značajnu presudu imamo već izvjesno vrijeme, da je ona obavezujuća svima je poznato, da njeno neizvršenje može imati negativne reperkusije po državu, a posebno za sve njezine građane, svima je jasno. Održane su brojne znanstvene, stručne i političke tribine, kao i nebrojene TV-debate, a dogovor onih najodgovornijih, dakle lidera političkih stranaka, o ovom krucijalnom pitanju demokratskih, i građanskih sloboda ne nazire se čak ni na horizontu. A izborna je godina. I da se zna. Apelacija o zaštiti ljudskih prava pred Međunarodnim sudom u Strasbourgu, pokrenuta od Sejdića i Fincija, bez obzira na pozitivnu presudu i promjene Izbornog zakona koje su neizbježne i dalje ne znači da će na čelu ove države jednog dana zasjesti neki Rom, Jevrej, Slovak, Italijan ili bilo koji drugi predstavnik manjinskih nacionalnih zajednica, jer je riječ o pasivnom biračkom pravu. I dalje će to biti: ili Bošnjak, ili Hrvat ili Srbin, član neke od neprikosnovanih nam nacionalnih (čitaj konstitutivnih) ili "građanskih" stranaka, bilo one na vlasti ili u opoziciji.

Pavle Kaunitz

LIČNOST GODINE 2009.

Još jedno u nizu priznanja koje je dobio Jakob Finci, predsjednik Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine, bilo je i to da je izabran na Izboru za ličnost godine 2009., Priznanje koje su mu, između ostalih laureata, dodijelili čitaoci dnevnih novina "San" iz Sarajeva. Priznanje je gospodinu Finciju dodijeljeno dana, 20. januara, 2010. godine, prilikom njegovog kratkotrajnog boravka u Sarajevu, gdje je bio i domaćin novom nerezidentnom ambasadoru države Izrael u Bosni i Hercegovini, gospodinu Davidu Cohenu.

Novi izraelski ambasador u Bosni i Hercegovini

Njegova Ekselencija David Koen

Primajući akreditivna pisma novoimenovanog, nerezidentnog ambasadora Države Izrael za Bosnu i Hercegovinu, Davida Koena, predsjedavajući Predsjedništva BiH, Željko Komšić, mu je poželio uspješnu misiju i izrazio nadu da će saradnja dvije zemlje, biti uspješna kako na političkom, tako i na ekonomskom planu, kao i u drugim područjima. Razgovarano je i o brojnim mogućnostima privredne saradnje, kao i saradnje na kulturološkom planu, odnosno, na čuvanju i zaštiti kulturno-historijskog blaga. I ministar za ljudska prava i izbjeglice BiH, Safet Halilović, primio je novoimenovanog, nerezidentnog ambasadora Države Izrael za BiH Davida

Koena. Ambasadora Koena posebno je zanimalo osiguranje ljudskih prava i demokratskih sloboda u BiH, posebno ostvarivanje prava izbjeglica i raseljenih osoba, o čemu ga je ministar Halilović detaljno informirao. U toku razgovora, istaknuto je da Bosna i Hercegovina cijeni i poštuje Jevreje i njihov doprinos razvoju nauke, privrede, kulture i drugih segmenata multietničkog bh. društva. Tokom susreta je istaknuto da La Benevolencija realizira Projekat kućne njege za 300 osoba iz cijele BiH. Ministar Halilović i ambasador Koen saglasni su da postoje otvorene mogućnosti za unapređenje saradnje dvaju zemalja, prije svega u privredi,

Ambasador u Jevrejskoj opštini Sarajevo

Novoimenovanom ambasadoru Izraela za Bosnu i Hercegovinu, g. Davidu Koenu, Jevrejska zajednica u Sarajevu priredila je doček i druženje sa članovima Opštine.

Poslije dobrodošlice koju je novom ambasadoru uputio Jakob Finci, riječ je uzelo g. David Koen i predstavio se članovima naše opštine i objasnio trenutnu situaciju i njegove namjere za nastavljane dobrih odnosa sa Bosnom i Hercegovinom.

Uz već poznato posluženje i gostoljublju naših članova, nastavljeno je druženje i upoznavanje, pitanja, razgovori...

Želimo ambasadoru Davidu Koenu uspješno predstavljanje Izraela u Bosni i Hercegovini i dalje produbljanje kulturnih, privrednih i političkih odnosa između naše dvije zemlje.

Sarajevska zima

Ambasador Koen uručio je direktoru "Sarajevske zime", Ibrahimu Spahiću, poziv za gostovanje u Tel Avivu, u Centru "Suzan Delal", u decembru ove godine.

turizmu, investicijama, od koje bi korist imala i povratnička populacija u BiH. Ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Mladen Zirojević, ocijenio je tokom susreta sa nerezidentnim ambasadorom Izraela za BiH, Davidom Koenom, da bi ove dvije prijateljske zemlje, u duhu dobrih političkih odnosa, trebalo da intenziviraju bolju i sadržajnu bilateralnu ekonomsku saradnju.

Prema njegovim riječima, potrebno je dodatno usmjerenje na ispunjavanje uslova u vezi sa Sporazumom o međusobnom unapređenju i zaštiti investicija, kao i Sporazuma o trgovinskoj i ekonomskoj saradnji dvaju država. Ministar Zirojević predložio je da bi po okončanju predviđenih procedura za donošenje ovih bilateralnih ugovora trebalo organizovati posjetu zvanične delegacije BiH Izraelu, s akcentom na prezentaciju mogućnosti za ulaganje u privredne potencijale BiH, prvenstveno u energetski sektor, turizam, poljoprivredu itd.

Banjaluka

Novoizabrani ambasador Izraela za BiH, Makedoniju i Albaniju, David Koen, predložio je na sastanku s premijerom RS, Miloradom Dodikom, da Privredna delegacija RS dođe u Izrael, kako bi sa investitorima ove zemlje pronašli mogućnosti za ulaganja u BiH. Novoizabrani ambasador Izraela, David Koen: "Premijeru Dodiku sam prenio uvjerenje da Izrael podržava želju BiH za ulaskom i pridruživanju u NATO i u EU i apelovaću na investitore iz Izraela da ulažu u privredu BiH", rekao je Koen i dodao da su izraelske kompanije svjesne da je ovo najbolje vrijeme da se dođe u BiH prije njenog priključivanja u EU. Premijer Republike Srpske, Milorad Dodik, je naveo da je na Sastanku konstatovano da postoji dobra ekonomska saradnja, o čemu govori i prisustvo izraelskih firmi u RS.

Obilježavanje Međunarodnog dana Holokausta

Svečano, dostojanstveno i bolno

"Holokaust je bilo sistematsko, birokratsko, od države odobreno, progono i ubojstvo približno šest miliona Jevreja, od strane nacističkog režima i njihovih kolaboracionista. "Holokaust je riječ grčkog porijekla i znači "žrtva vatre". Nacisti, koji su na vlast došli u januaru, 1933., vjerovali su u to da su Nijemci "rasno superiorni", a da su Jevreji osuđeni na "život nedostojan života". Za vrijeme Holokausta, nacisti su, također, ciljali na druge skupine zbog, kako su smatrali, "rasne inferiornosti": na Rome, invalide, i neke od slavenskih naroda (Poljake, Ruse i druge). Druge skupine su proganjane zbog političkih razloga ili ponašanja, među njima i komunisti, socijalisti, Jehovini svjedoci i homoseksualci. "Memorijalni muzej Holokausta, SAD U utork, 26. januara, 2010. godine, sa početkom u 12:00 sati, u Svečanoj sali Rektorata Univerziteta u Sarajevu (Obala Kulina bana 7/II), održana je Tribina na temu: „Historija Holokausta“. Izlagач na ovom predavanju je bio prof. dr. Smail Čekić, profesor na Fakultetu političkih nauka i direktor Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.

Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine organizuju obilježavanje

Obilježavanje Međunarodnog dana sjećanja na Holokaust desilo se i u Banja Luci, gdje je promovisana knjiga "Holokaust Jevreja Bosanske Krajine" grupe autora. Inicijator i rukovodilac ovog Projekta je dr. Jakov Danon, predsjednik Jevrejske opštine Banjaluka.

Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta. Odlukom Generalne Skupštine Ujedinjenih nacija, 27. januar, dan kada je, 1945. godine, oslobođen zloglasni koncentracioni logor Aušvic, proglašen

je Danom sjećanja na žrtve Holokausta. Isti datum je prihvaćen i u Bosni i Hercegovini i već četvrtu godinu se obilježava u organizaciji Vijeća ministara i Jevrejske zajednice u Bosni i Hercegovini.

PROGRAM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA SJEĆANJA NA ŽRTVE HOLOKAUSTA

UTORAK, 26.01.2010. godine

19,00 sati - Otvaranje izložbe "Jevreji stradali u NOB-u" u Galeriji "Novi Hram". Izložbi je prisustvovao veliki broj naših članova, član Predsjedništva BiH, Dr. Haris Silajdžić, Gradonačelnik Sarajeva, Dr. Alija Behmen, kao i mnogi ambasadori i javni i politički radnici Sarajeva. Izložba je predstavljala izbor iz Postavke "Jevreji učenici NOB-a", koja je pokazala samo jedan dio onoga što se odnosilo na Holokaust i žrtve koje su pale za oslobođenje naše zemlje. Oni koji su stradali kao borci i ilegalci predstavljaju samo jedan mali dio jevrejskih žrtava Bosne i Hercegovine. Slike i podaci, prikupljeni su većinom iz knjige dr. Jaše Romana "Jevreji Jugoslavije, žrtve genocida i učesnici Narodnooslobodilačkog rata (1941-1945)". Slike i faktografski podaci prikupljeni su od članova porodica nastradalih i pripadnika jevrejskih zajednica.

SRIJEDA 27.01.2010. godine

12,00 sati - Polaganje vijenca na Spomenik Jevrejima, palim borcima i žrtvama fašizma Bosne i Hercegovine. Vjenac su ispred Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine i Sarajeva, položili Boris Kožemjakin i Danilo Nikolić. Ispred Federacije BiH, vjenac je položio Alija Kebo potpredsjednik Federacije, u ime Gradske uprave Sarajeva vjenac je položio Igor Kamočaji, zamjenik gradonačelnika, ispred Ženske sekcije Bohoreta, Sandra Štern i Laura Ostojić. David Kamhi je izmolio "El male rahamim" i Kadiš. Bilo je zaista dostojanstveno. Mnogi mediji su popratili ovo polaganje vijenaca na Spomen obilježje Jevrejima – borcima za oslobođenje zemlje od fašističkih okupatora.

18,00 sati - Komemorativna akademija, u povodu Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta. Članovi Omladinskog kluba su osmislili koridor do ulaza u salu, načinjen od antisemitskih plakata i proglašen Ustaške komade. Kao i svake godine, tako smo i ove godine imali akademska predavanja na teme vezane za Holokaust. Komemoraciji su, pored akademika Dževada Juzbašića i ambasadora Slovenije, prisustvovali član Predsjedništva, Dr. Haris Silajdžić i gradonačelnik Sarajeva, Dr. Alija Behmen. Komemoracija je otvorena performansom koji su priredili omladinci – veoma dobro zamišljen scenski prikaz: čitanje pisma iz logora koje je čitao glumac Miki Trifunov, prijatelj naše zajednice. Referate su podnijeli: Eli Tauber o sabirnim i koncentracionim logorima u kojima su stradali Jevreji Bosne i Hercegovine; Prof. dr. Smail Čekić govorio je o strahotama koncentracionog logora Aušvic; Boris Kožemjakin izložio je podatke o stradanju Jevreja Sarajeva.

JEVREJI – ŽRTVE GENOCIDA I UČESNICI NARODNOOSLOBODILAČKOG RATA

U Bosni i Hercegovini, jedan dio Jevreja je uspio da se priključi partizanima u prvim danima okupacije, uglavnom, oni koji su bili članovi KPJ i SKOJ-a. O njihovom doprinosu i učešću u NOB-u, ne zna se i nije se pisalo mnogo, tako da su mnoge sudbine ostale nerazvijetljene. Namjera ove Izložbe nije da pokaže kako i koliko su Jevreji bili uključeni u borbu protiv fašista u Bosni i Hercegovini, a i šire. Postoji spisak Jevreja iz Bosne i Hercegovine, učesnika NOR-a, koji je daleko veći od ovoga ovdje. Izložba se, ustvari, odnosi na one koji nisu uspjeli da prežive strahote Drugog svjetskog rata, a bili su aktivni borci ili ilegalci.

Jevreji na teritoriji BiH, na početku Drugog svjetskog rata, bili su pod snažnim udarom protivjevrejskih mjera, propisanih od centralne ustaške vlasti u Zagrebu. I lokalne ustaške vlasti, svakim danom, su izmišljale nove protivjevrejske mjere koje su imale za cilj, kao i na ostalim teritorijama NDH, ekonomsko, psihičko i fizičko uništenje Jevreja, odnosno, „konačno rješenje jevrejskog pitanja“.

Prije nego što su ustaške vlasti počele sa odvođenjem Jevreja u sabirne, a poslije i koncentracione logore, veliki broj napredne jevrejske radničke klase i intelektualaca priključili su se, kao aktivisti ili kao simpatizeri, komunističkom pokretu.

Socijalna struktura jevrejskog

stanovništva u BiH, kao i snažan uticaj Komunističke partije, usloveli su visok procenat uljučivanja Jevreja u NOR, 1941. godine. Značajan uticaj na jevrejsku omladinu, izvršilo je, u predratnom periodu Jevrejsko radničko udruženje „Matatja“, u čijim redovima je bilo pred rat oko 400 skojevaca i članova KPJ. Ministarstvo hrvatskog domobranstva, u jednom dopisu, navodi: „Židovska omladina listom odlazi u redove partizana – komunisti, gdje igra ulogu političkih komesara“.

Do odvođenja sarajevskih Jevreja u logore, stanovi mnogih Jevreja bili su sigurno uporište Partije. Među sarajevskim Jevrejima, bio je i veći broj simpatizera NOR-a.

Prema prikupljenim podacima, iz Sarajeva je stupilo u NOR, u 1941. godini, 269 Jevreja, od kojih je poginulo 205.

U NOV je stupilo 194, a poginulo 139, a u NOP - 74, a stradalo 69.

Od preživjelih učesnika NOR-a, od 1941. godine, 42 su nosioci Partizanske spomenice 1941, dok su za narodne heroje proglašeni trojica: Pavle Goranin Ilija (poginuo), Nisim Albahari i Samuel Lerer (Vojo Todo- rović).

Među istaknutim

revolucionarima koji su podigli Opštenarodni oružani ustanak, bili su i Nisim Albahari, Oskar Danon (učestvovao u formiranju odreda „Zvijezda“), Slavko Engl, Mento Đ. Eškenazi (učestvovao u formiranju Trebevičkog odreda), Feliks – Srećko Goranin, Pavle Goranin (učestvovao u formiranju Romanijskog odreda, Samuel Lerer (učestvovao u organizovanju odreda u zapadnoj Bosni) i mnogi drugi.

Iz ostalih mjesta BiH, u NOR je stupilo, u 1941. godini, relativno mali broj Jevreja, a razlog je,

uglavnom, bio odvođenje u koncentracione logore prije nego što su uspjeli da se priključe partizanskim jedinicama. Sa teritorije BiH, u NOR je stupilo na početku ustanka 384 Jevreja, i to: 266 u NOV (187 poginulo) i 118 u NOP (115 stradalo).

Po oslobođenju Jevreja iz italijanskih koncentracionih logora (septembar, 1943. godine), Jevreji su masovno stupili u NOR. Od oko 4000 zatvorenika, stupilo je u NOR 2000, odnosno 50% od ukupnog broja. Prvo su na ostrvu Rabu formirali tzv. Jevrejski bataljon, a poslije su raspoređeni po jedinicama NOV-a. I pored subjektivnih i objektivnih faktora zbog kojih nije došlo do masovnijeg

uljučivanja Jevreja u NOR, ipak, broj uključenih nije bio mali. Činjenica je, ako uzmemo u obzir teritoriju Jugoslavije, da je najviše Jevreja koji su stupili u Partizane bilo iz BiH. Prema dostupnim podacima, u NOB je stupilo 998 Jevreja, od čega je poginulo 305, a u NOP, 408, od čega je poginulo 135 tj., ukupno, u partizanskom pokretu se nalazilo 1406, od čega je poginulo 440. Najveći broj Jevreja stradalo je na samom početku rata.

Ovi podaci nisu posve tačni, jer u obzir nisu uzeti svi oni koji su rođeni na teritoriji Bosne i Hercegovine, a u momentu otpočinjanja Drugog svjetskog rata i napadu na Jugoslaviju, nisu živjeli u Bosni i Hercegovini. Ako bi se uzeo taj broj u obzir, onda bi mi došli do imponantne brojke: da je u partizanima učestvovalo 1485 Jevreja, tj. preko deset odsto ukupnog jevrejskog stanovništva Bosne i Hercegovine.

Broj poginulih i stradalih Jevreja u NOR govori o njihovom značajnom doprinosu u borbi protiv fašizma, a posebno su bili aktivni u oblasti sanitetske službe u kojoj je bio veliki broj ljekara, farmaceuta i studenata medicine. Najznačajni među njima su, svakako, general-pukovnik, dr. Isidor Papo i general-major, dr. Roza Papo. Najveći broj Jevreja koji su se 1941. godine uključili u NOR, bili su predratni članovi KPJ i SKOJ-a, a među njima su sigurno najznačajniji: Pavle Goranin, Nisim Albahari, Joža Baruh, Oskar Danon, Stanko Salcberger, Srećko Goranin, Albert Trniki i drugi.

No, mora se naglasiti, da, iako broj uključenih Jevreja u NOR nije bilo mali, njihov broj je ipak mogao biti već i, da se nisu na početku ustanka ispoljili i izvjesni subjektivni faktori, kao što je dezorijentisanost velikog broja Jevreja neposredno po kapitulaciji Jugoslavije i kolebljivost, zbog koje nisu mogli blagovremeno da sagledaju ono što im se pripremalo: „konačno rješenje jevrejskog pitanja“. Zbog te kolebljivosti, u pojedinim dijelovima BiH, Jevreji su potpuno likvidirani. Najveći broj Jevreja, dakle, spasio se zahvaljujući NOR-u i priključenju partizanima i tako su izbjegli da postanu žrtvama genocida. Potpuna evidencija o broju bosansko-hercegovačkih Jevreja koji su stradali kao žrtve genocida, ne postoji. Od 14 500 Jevreja, koji su pred Drugi svjetski rat živjeli u BiH, stradalo je preko 10 000, tj. oko 70% od ukupnog jevrejskog stanovništva u BiH. Kao žrtve fašističkog terora, odnosno genocida – Holokausta, stradalo je u BiH i oko 1000 jevrejskih izbjeglica iz zemalja zapadne Evrope.

11. Šolet ponovo afirmisao zajedništvo

Manifestacija "Šolet" u Novom Sadu, koja je opet otvorila svoja vrata članovima jevrejskih zajednica širom bivše nam zajedničke domovine, razlikuje se od drugih sličnih manifestacija po entuzijazmu koji, uprkos mnogim problemima, drži organizatore, na čelu sa Rubenom Rupicom Dajčem. Ovom okupljanju, svake godine, prisustvuje veliki broj ljudi koji vole doći u Novi Sad, uvijek otvoreni i lijep grad, grad koji svi mi, upravo zbog Šoleta, volimo sve više i više.

Ove godine, broj učesnika iz Sarajeva je bio iznad očekivanja, s obzirom na loše vrijeme, ali nas dvadeset je imalo priliku da uživamo u "internom" programu Petrovaradinske večeri i družimo se uz izuzetnu muziku novosadskih tamburaša, a vjerujte, sutradan i da dobro ručamo, Rubenov šolet grah naravno, u jednoj od sala Novosadskog sajma.

Ove godine je bilo prisutno nešto preko 300 ljudi, naših prijatelja iz Srbije, Hrvatske, Makedonije i Bosne i Hercegovine.

135 godina od osnivanja prvog Jevrejskog ženskog društva

U Beogradu je, od 12. do 14. decembra, 2009. godine, obilježena 135-godišnjica od osnivanja prvog Jevrejskog ženskog društva.

Na poziv organizatora - Ženske sekcije Saveza jevrejskih opština Srbije, iz Bosne i Hercegovine su prisustvovalle četiri članice "Bohorete", iz Jevrejske opštine Sarajevo i dvije predstavnice JO Mostar. Kako je Manifestacija organizovana u vrijeme praznika Hanuke, program je bio obogaćen paljenjem svjećica na velikoj hanukiji, u dvorištu Velike sinagoge.

Bogat i sadržajan program, počeo je svečanim otvaranjem, pozdravima i čestitanjima, te predavanjima rabina Isaka Asijela o pramajkama: Rifki, Sari i Raheli, referatom gđe Jelene Kalderon o emancipaciji Jevrejki i predavanjem dr. Vere Lukić o jevrejskim ženskim društvima.

Kulturno zabavni program i druženje bili su na zavidnom nivou i ostaće učesnicima u dugom sjećanju.

Na ovoj manifestaciji, učestvovalle su i predstavnice iz: Niša, Skopja, Novog Sada, Subotice, Pančeva, Zrenjanina, Zagreba i Osijeka. **Zlata Nikolić**

”Dani otvorenih vrata”

Đaci posjetili crkve, džamiju i sinagogu

Učenici Osnovne škole “Sveti Sava” posjetili su juče sinagogu, džamiju i dvije hrišćanske crkve u Doboju, a posjeta je dio Projekta “Dani otvorenih vrata vjerskih zajednica u Doboju”. Projekat koji realizuje Jevrejska opština Doboj, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i kulture RS i Opštine Doboj, predviđa da se učenici tri gradske osnovne škole upoznaju s izgledom vjerskih objekata, kao i obavljanjem službi, običajima i tradicijom vjerskih zajednica koje egzistiraju na našem području. “Uredili smo i jednu tekstualno-ilustro-

vanu brošuru, koju su učenici dobili na poklon, a u kojoj će se još detaljnije upoznati i naučiti o onome što su danas čuli i vidjeli u vjerskim objektima”, izjavio je Dario Atijas, generalni sekretar Jevrejske opštine Doboj. Hadži Dragan Ninković, pravoslavni vjeroučitelj u Osnovnoj školi “Sveti Sava”, kazao je da su đaci šestog razreda koji su posjetili vjerske objekte bili uzbuđeni i radoznali što će neki od njih prvi put ući u crkve, džamiju i sinagogu. “To za njih mnogo znači, kada sam im prenio tu inicijativu, oni su se obra-

dovali, zaista su izrazili želju za posjetom, jer nikada nisu imali prilike da posjete druge vjerske objekte”, rekao je Ninković.

S obzirom na to da đaci u školi već godinama izučavaju vjeronauku, objasnio je Ninković, većina ih je boravila u crkvi, ali mnogi su prvi put danas ušli u objekat druge vjerske zajednice, što je korisno za njihov vjerski život.

“Imali su priliku da prođu pored rimokatoličke crkve, džamije i sinagoge, ali nisu ulazili, i u putu do objekta su zapitkivali kako će se ponašati u svakom od njih”, naveo je Ninković.

Đorđe Simić, učenik koji redovno dolazi u pravoslavnu crkvu, a pjeva i u crkvenom horu, potvrdio je da je juče prvi put ušao u džamiju, sinagogu i katoličku crkvu.

“Prolazio sam, vidio sam kako izvana izgleda katolička crkva, a prepoznao sam džamiju. Kada imamo čas istorije, onda vidim slike i uočavam razlike između vjerskih objekata”, kazao je Simić. Učenica Ivana Marković je zadovoljna što su mogli da obiđu sve vjerske objekte, te je navela da je o drugim religijama naučila dosta podataka.

Rimokatoličku župnu crkvu presvetog srca Isusova, Pravoslavni hram svetih apostola Petra i Pavla, Džamiju Trnjak, te Sinagogu Bejt šalom posjetile i učenici Osnovnih škola “Vuk Karadžić” i “Dositej Obradović”.

Vraćanje tradicionalnoj muzici Jevreja

8.11.2009, u sklopu programa Next Generation, 13-og Sarajevo Jazz Festa, čija je misija afirmacija mladih potencijala muzičkog stvaralaštva, ljubitelji muzike mogli su se upoznati sa “Arkul”-om. Ovaj mostarski duo čine Atilla Aksoj koji svira gitaru, mandolinu i perkusije i Vladimir Mićković koji muziku upotpunjuje svojim jedinstvenim glasom. Vođeni ličnim entuzijazmom i željom da ponovo vrata sjaj, pomalo zaboravljenoj, tradicionalnoj muzici Jevreja u BiH, uspjeli su da snime album sa sefardskim pjesmama na jevrejsko-španskom, tzv. ladino jeziku.

■ **Kako je došlo do saradnje između vas dvojice?**

Atilla Aksoj: Krenuli smo dosta spontano, kao i ovo naše učešće na ovogodišnjem Jazz Festu. To je istovremeno bilo i iznenađenje, ali i ozbiljna stvar. Vladimir je jednom prilikom došao kod mene u studio sa svojim prijateljem. Zadržali su se malo u studiju, a mikrofoni su nenamjerno bio uključeni. Tada je Vladimir počeo pjevati. Bio sam oduševljen njegovim glasom i melodijom pjesme koju je pjevao. Onda mi je objasnio da je u pitanju ljubavna pjesma, što me je još više ponukalo da se uključim u to njegovo pjevanje. Inače, on se bavi istraživanjem starih sefardskih pjesama, što je naporan posao, jer malo ljudi to danas radi ili ima malo onih koji razumiju ono što rade. Trebale su nam pune dvije godine da pjesme prevedemo na naš jezik. Uradili smo i verziju na engleskom jeziku, kako bi bolje shvatili o čemu pjesme govore. Naravno, meni je, kao instrumentalisti, sve bilo novo, pogotovo u dionicama kada sam se morao priključiti Vladimiru u zajedničkom pjevanju. Pjesme su živjele i oživljavale one sredine iz kojih dolaze. Ima onih koje dolaze iz Sarajeva, Soluna, Istanbula. Svaka od tih pjesama nosi dio podneblja iz kojeg dolazi. Neke su doživjele evoluciju onog momenta kada izađemo na binu i počnemo ih izvoditi na naš način.

■ **Otkud ideja da se snimi album koji će u cjelosti biti izveden na ladino jeziku?**

Vladimir Mićković: Kad smo tek počeli raditi, imali smo ideju da povežemo tri grada: Sarajevo, Mostar i Vela Luku na Korčuli i da pronademo zajedničku tačku između starih sefardskih pjesama, sevdalinki i klapskih pjesama. One koje smo odabrali su, uglavnom, sa ljubavnom tematikom. Cilj nam je bio snimiti nekoliko različitih pjesama i staviti na album. Kasnije smo shvatili da bi bilo najbolje ne miješati stilove, stoga smo snimili samo album sa sefardskim pjesmama.

■ **Na koji način ste pravili selekciju pjesama koje ćete obraditi i snimiti na album?**

Vladimir Mićković: Došli smo u posjed nekih starih kaseti i to je bila baza, od toga smo krenuli. Kasnije smo se „bacili“ na internet da dodatno istražimo. Otkrili smo, zapravo, da je sva sefardska kultura, koja je postojala na ovim prostorima, danas nekako zaboravljena. Ta kultura je bila prepoznatljiva po svojoj književnosti i muzičkom stvaralaštvu. Ona je i danas prisutna, i samo treba zagrebat i po površini i vidjeti šta se nalazi ispod.

■ **Slušajući instrumentalnu dionicu sefardske muzike, može se uočiti uticaj fada u sefardskoj muzičkoj tradiciji.**

Atilla Aksoj: Da, naravno. I kada se još malo začepka po svemu tome, osjeti se tu i uticaj sevdaha. Veoma sam impresioniran načinom stvaranja i nastajanja te muzike.

Volio bih da to postane jedan smjer koji će ljudi spominjati na isti način kao što spominju fado.

■ **Damir Imamović je počeo sa prikupljanjem i istraživanjem sevdalinki. Razvio je autentičan stil, svojstven samo njemu. Možemo reći da je približio sevdalinku mlađoj publici. Da li je vaš rad, također, pokušaj upoznavanja mlađih, odnosno, svih generacija sa sefardskom muzikom?**

Atilla Aksoj: Kad smo počeli raditi, nismo razmišljali o pokušaju, kao i da li ćemo uraditi CD. Snimali smo pjesme, isto kao što i sada nastavljamo snimati. Imamo već nekoliko „urađenih“ klapskih pjesama, a u pripremi su i neke sevdalinke. Dakle, nije bilo nekih dodatnih priprema. Snimili smo materijal, na svu sreću pronašli i izdavača, koji je odmah to prihvatio onakvo kakvo jeste. Sve se desilo veoma brzo. U januaru smo izdali CD, a sada sviramo na Jazz Festu. Ukoliko se desi da interesovanje bude veće i da ljudi shvataju vrijednost u onoj mjeri u kojoj i mi shvatamo, onda je to super i nastavljamo sa radom.

■ **To su ujedno i neki planovi za budućnost?**

Atilla Aksoj: Naravno. Imamo skoro pripremljen novi album. Pitanje je kako će ga uraditi, jer se rad na prvom albumu zasnivao samo na nas dvojici. Voljeli bi da proširimo naš mali orkestar, da nas bude malo više. Želja nam je da ti buduć i muzičari dožive muziku na isti način kao Vladimir i ja.

■ **Vladimire, da li je teško pjevati pjesme na ladino jeziku?**

Vladimir Mićković: Meni ne predstavlja problem. Osjetio sam to u srcu i pustio da teče.

55. godina od smrti Isaka Samokovlije

Humanista bez predsedana - liječio danju, a pisao noću

Za Isaka Samokovliju, jednog od velikana Bosne i Hercegovine, književnika i ljekara, istoričari i njegovi savremenici kažu da je bio istinski veliki čovjek koji je život posvetio liječenju ljudi, iako mu je jednaka ljubav bila pisanje. Bio je veliki humanista. U danima kada nije bio u svojoj ordinaciji, uglavnom nedjeljom, znao je spremiti svoju ljekarsku torbu i zaputiti se u okolinu Sarajeva. Išao bi po zabačenijim mjestima i pitao da li je nekome potrebna ljekarska pomoć. Znao je da tu žive ljudi koji nemaju novca za liječenje i tako im je htio pomoći

Jedan od najvećih bh. književnika, potomak je Jevreja Sefarda, protjeranih krajem 15. vijeka iz Španije, koji su našli utočište u Otomanskom carstvu. Pradjed mu je kao trgovac došao u Bosnu iz bugarskog grada Samokova. Zbog toga su i nazvani Los Samokovli na španskom, odnosno, Samokovlije na bosanskom jeziku. Isak se rodio 3. decembra, 1889. godine u Goraždu, gdje mu je djed Isak ben Moše, po kojem je i dobio ime, imao trgovačku radnju. Završivši osnovnu školu u rodnom mjestu, otišao je kod majčine rodbine u Sarajevo na nagovor njegovog učitelja. U Sarajevskoj gimnaziji se Samokovlija družio sa tada nepoznatim Ivom Andrićem i Mešom Selimovićem, koji će kasnije izrasti u najveće književnike svoga doba.

Godine 1910. upisao je Medicinski fakultet u Beču kao stipendist Jevrejskog kulturno-prosvjetnog društva "La Benevolencija". Na početku Prvog svjetskog rata, 1914. godine, mobilizovan je i poslat na front, ali je ipak uspio završiti studije 1917. godine. Nakon rata, vratio se u Bosnu, gdje je kao liječnik radio, najprije u rodnom mjestu - Goraždu, a zatim u Fojnici, te od 1925. godine, u Bolnici Koševo, u Sarajevu. U to vrijeme, postao je jedan od urednika nedjeljnika "Jevrejski život", a 1927. godine, počeo je pisati svoju prvu knjigu pripovjedaka "Od

proljeća do proljeća", koja je objavljena 1929. godine.

Drugi svjetski rat zatekao je Samokovliju na dužnosti šefa jednog od odjeljenja u Bolnici Koševo, iz koje je u aprilu, 1941. godine, otpušten. Ubrzo je mobilizovan da se kao liječnik bori protiv epidemije tifusa koja je harala Bosnom. Noseći žutu traku kao i svi Jevreji, često ponižavan i maltretiran od domaćih fašista, liječio je oboljele od tifusa, najprije u sjevernoj Bosni, a zatim u logoru za izbjeglice na Alipašinom mostu u Sarajevu. Tek u proljeće, 1945. godine, uspio je da se sakrije do oslobođenja zemlje. Nakon rata je živio u Sarajevu, radeći i djelujući kao književnik. Za života je objavio i knjige pripovjedaka "Nosac Samuel", "Tragom života" i izabrane pripovijetke.

Samokovlija je bio i ljubitelj prirode: volio je cvijeće i najdraže su mu bile crvene ruže. Jedna od njih, ruža penjačica zasađena prije 67 godina, opstala je do danas u vrtu porodične kuće Samokovlija u Sarajevu. Njegovi

Prva nagrada za literarni rad za učenike srednjih škola

Sunce nad Drinom

Kao nebeski tok vodenih snova u majsnoj zori sa suzom na obrazu, probija se milost, biserno čista među kanjonima, historijska granica istoka i zapada, kroz maglu sjećanja ponosno žubori Drina. Put svjetlosti, trag prošlosti skriven duboko u duši rijeke, bistre kao noćne zvijezde na nebeskom platnu. Život i slika ovog tužnog toka Drine, godinama slika neke nove slike, neke ljepše kanjone, bistre izvore u izmaglici jutra, najljepše zalaske sunca u njenim uzdasima. Gledam s drevnog mosta, kako tiho šapuće neke tajne, dok se na površini prelama slap svjetla i tame u nastalom sumraku. I tješi me ova rijeka da će ponovo biti kao nekada lijepo, dok ona teče generacijama, stoljećima pod istim drevnim mostovima. Sve se mijenja, svaki korak je drugačiji na platnu života, svaka slika obojena drugim bojama, ali Drina, tako tužna, teče onim istim tokom, i sanja sunce da ugrije njene hladne obraze, sanja kako plovi nebom ka svom spasiocu, dok on grli njene usamljene tokove, zaboravljene i napuštene od čovjeka. Njena tužna sudbina, kao put bez povratka, budi uspavanog princa u vidu sunca, da spasi predivnu ljepoticu u carstvo života. A ona stidno uzdiše posljednje kapi života, čekajući jutro, neku nadu na horizontu vječnosti, ili samo privid spasenja. Čovjek je njen neprijatelj, on uništava ono najljepše što mu se pokloni. Odbacuje izvor života, olako kao da nikada ništa nije cijenio, a sunce će tako jako zasijati nad Drinom i od tad sijati će stoljećima, dok god ima prinčeva, živjet će i ova princeza među rijekama. Jednom je jedan pisac opisao Drinu i njen tok, tako lijepo. Unio je sebe u rijeku, i za trenutak se poistovijetio sa njom., sa njenim čarima i pustolovi-

nama, vidio njenu prošlost, osujetio sudbinu, i otkrio uzrok njene tuge, te joj podario novo jutro, i zraku sunca u zoru, da probudi uspavani sjaj ljepotice.

Prolazim onim stopama kojim je nekada veliki pisac koračao Mostom nad Drinom, svake godine sa suzama u očima, jer znam kakva je njena sudbina. Ali, uzdignute glave koračam stazom života, sjećanjima skrivenim duboko na dnu riječnog korita. Tiho, nečujno, bacam crvenu ružu na njenu površinu, da je ne povrijedim, previše je do sada patila.

Sjećam se jednog dana dok smo se kao djeca igrali. Bilo je ljeto, sunce nad krilima neba sija na našim obrazima, a naša igra bila je kao igra Čorkana na zidu mosta. Bila je na otvorenom amfiteatru snova, na Drini, gdje umjetnici slikaju njenu ljepotu, ali samo jedan je naslikao njenu sudbinu na platnu istine, i on je bio to sunce, što je Drini podarilo snagu da ponovo poteče čarobnim tokom, ispod drevnog mosta. Tada mi nije bila jasna poruka umjetnika, jer sam ih smatrao osobenjicama, ali danas shvatam kako umjetnik može podariti sunce svojoj princezi umjetnošću, dati novu nadu jednoj usamljenoj rijeci, njenom mostu na granici civilizacija i vratiti joj sjaj sunčevom igrom na njenom platnu.

Drina je sada tako krhka, pod ovim suncem kao pupoljak koji treba njegovati, ona je najljepša princeza među rijekama. Sada teče i piše novu historiju, nove pobjede na horizontu, među kanjonima, na granici, među ljudima, živi „nevidljiva“ snaga „neshvatljiva“ ljepota mosta i rijeke koja nikada nestati neće. Tiho nečujno.

**Adnan Subašić IV 6
Gimnazija Obala, Sarajevo**

savremenici kažu da je mnogo volio Sarajevo, ali nikada kao rodno Goražde. Često je svojoj djeci pričao o ljepotama Drine, svom djetinjstvu i bezbrižnim danima provedenim na obalama ove rijeke.

Život ovog bh. velikana ugasio se 1955. godine. Umro je od degeneracije bubrega. Sahranjen je na Jevrejskom groblju u Sarajevu.

I ove godine neće biti samo dan obilježavanja smrti velikog književnika, već će po svojoj organizaciji, obimu i raznovrsnosti premašiti sve prethodne. Tradicionalno polaganje vijenaca, prijem, i obilazak Bolničkog centra, samo su onaj obavezni dio protokola.

Grad Sarajevo uključio se pomogavši finansijski ovaj lijepi, tradicionalni događaj, koji se, evo, već šesti put događa na obalama Drine. Za razliku od prethodnih godina, "Dani Isaka Samokovlije" nastavit će se kvizom koji će biti održan 21. marta (na prvi dan proljeća) u Goraždu, pod nazivom Samokovlijine knjige pripovjedaka "Od proljeća do proljeća".

Poslije Goražda, Manifestacija se seli u Fojnicu u kojoj je naš veliki književnik nekoliko godina službovao i stvarao. U Fojnici će biti održana svečana komemoracija pod pokroviteljstvom Općine Fojnica.

Ove godine, planiran je naučni skup o životu i djelu Isaka Samokovlije. Na skupu će učestvovati eminentni književnici i naučnici iz Bosne i Hercegovine. Očekuje se i dolazak književnika iz Beograda, Filipa Davida i iz Kanade, Davida Albaharija. Naučni skup predviđen je da se održi krajem septembra. Referati sa ovog naučnog skupa bit će štampani u jednom posebnom Zborniku radova koji će biti podijeljen nastavnicima jezika i književnosti.

Iz aktivnosti Bohorete

U posljednja dva mjeseca, članice naše Ženske sekcije su bile izuzetno aktivne, kako na organizovanju Hanuka sijela za djecu i odrasle, tako i u izvanopštinskim aktivnostima.

"Bohorete" su, kao i svake godine, za proslavu Hanuke, pripremile bogato posluženje sa puno ukusnih jela, među kojima je bilo i tradicionalnih sefardskih specijaliteta. Pobrinule su se da sala bude sređena, stolovi lijepo aranžirani i da podjela hrane bude efikasna, bez obzira na veliki broj ljudi.

Hanuka je veselo proslavljena, a "Bohorete" su nastavile da se redovno družu i unutar Sekcije ponekad obilježavaju neke događaje. Tako nas je gđa Nada Mikulić, na prvom ovogodišnjem sastanku "Bohorete", bogato počastila za veseli događaj u njenoj porodici - dobila je prauunka, a usput smo proslavile i Novu godinu.

Naša Sekcija je uzela učesća i na Skupu ženskih sekcija iz gradova ex Jugoslavije u Beogradu, organizovanom povodom proslave 135 godina od osnivanja prvog Jevrejskog ženskog društva, poslavši četiri svoje članice na ovu manifestaciju. Susretima u Beogradu su prisustvovali: Erna Debevec, Zlata Nikolić, Sandra Štern i Jadranka Vinšelek.

"Bohorete" se odazvala i pozivu za prisustvovanje na Okruglom stolu "Uloga teologinje u bh. društvu", u organizaciji Ženske fondacije "TAKVA", na koji je otišla Gordana Girt kao gošća, ispred Jevrejske ženske sekcije.

Oskar Danon Maestro sa Bistrika

Oskara sam posljednji put sreo u Opatiji na „Bejahadu“ Židovskoj kulturnoj sceni. Održao je predavanje o slušanju muzike, o tome šta je u muzici vrijedno i kako je doživjeti. Predavanje koje će svima nama koji smo ga slušali ostati uvijek u sjećanju. Zamolio sam Oskara da malo pričamo o Sarajevu, o onom što baš nije često pominjao ili što ga nisu pitali. Primio je u svojoj sobi, ponudio kafom i počeo da priča... Bio sam impresioniran i samom činjenicom da sjedimo sami i razgovaramo o prošlim vremenima, da imam posebnu čast za jedan trenutak u životu čovjeka koji je obilježio jednu epohu. Ponosan sam, dakako bio, što je to naš čovjek, Bosanac, Sarajlija, Jevrej... Posmatrao sam ga, dok sam bilježio njegove izjave, kako smireno, trudeći se da ništa ne izostavi, pominje svoje prijatelje: Daniela Ozmu, Hamzu Humu, Voju Dimitrijevića... Trudi se da nikoga ne zaboravi. Vraća se u davnu, 1934. godinu, spominje precizno ljude i događaje sa jednim zanosom kao da stvara ili kao da sluša svaki pojedini ton, određuje njegovu visinu-sve mora da bude na svom mjestu, diriguje mislima kao dirigentskom palicom, a ja zanimljiv slušam i bilježim. Puštam ga da priča, da evocira uspomene. Ne smetam mu. U sobi, osim njegovog glasa, ništa se ne čuje. Čak se trudim da ne šuškam papirima. Da tiho pišem, a pitanja mi nekakva kratka, uzbuđena, ponekad nedorečena - očekujući da on sam i na neki način sebi postavi pitanje i na njega odgovara. Nije mi bila namjera da sa njim razgovaram o njegovom životu i onom što je već rekao u svojoj knjizi „Ritmovi nemira“. Htio sam samo da provedem sa njim sam neko vrijeme, da ga doživim i osjetim snagu njegove ličnosti van pozornice, svjetala, publike i muzike. To sam htio, a njegov glas kojim je tada smireno govorio bila je za mene najljepša muzika koju sam tada slušao. Znao sam da je to moj posljednji intervju sa ovim jedinstvenim čovjekom. Znao sam da sam jedan od rijetkih koji u svojoj biografiji mogu napisati da su upoznali Oskara Danona. Eli Tauber

Gdje god da je radio, svuda je donio pozitivnu promjenu i trenutke od kojih se nakupilo bogatstvo. Prvi direktor Beogradske opere, poslije Drugog svjetskog rata, dirigent i kompozitor, Oskar Danon, umro je u 96-oj godini. Diplomirao je dirigovanje i kompoziciju na Praškom državnom konzervatorijumu, a filozofiju je doktorirao na Karlovom univerzitetu u Pragu. Maestro Danon je rođen 1913. u Sarajevu, diplomirao je dirigovanje i kompoziciju na Praškom državnom konzervatorijumu i doktorirao filozofiju na Karlovom univerzitetu u Pragu. Bio je u partizanima, bio je prvi direktor Opere i Baleta Narodnog pozorišta u Beogradu poslije Drugog svjetskog rata, a zatim njihov umjetnički direktor i stalni gost dirigent, bio je šef dirigent Ljubljanske filharmonije i Simfonijskog orkestra Radio Zagreba, redovni profesor Muzičke akademije u Beogradu, dirigovao je u Milanskoj skali, Bečkoj operi, gostovao po važnim centrima svijeta, snimao za najpoznatije diskografske kuće... Ovako bi izgledao početak jednog autobiografskog osvrta na život i rad velikog čovjeka koji je imao sreću da je odrastao u Sarajevu, na Bistriku: „Moj otac je studirao trgovački fakultet u Beču, tamo je slušao opere i operete i tu ljubav je prenio na mene, a naročito je to uradila mati koja je svirala klavir. Njena mlađa sestra Erna završila je klavir u Beču i dobila je od

Franje Josifa, 1916. godine, klavir! Bio je to događaj u Sarajevu!“ U Sarajevu je i započeo svoje prve dirigentske korake. „Kad sam bio sedmi razred u Prvoj muškoj gimnaziji u Sarajevu, došla je za nastavnicu pjevanja Anka Ivačić, kasnije se udala za književnika Hamzu Humu. Ona je učila klavir kod profesora Stančića u Zagrebu i bila je dobra pijanistica. Prikupila je nas srednjoškolce i osnovala hor. Bila je mlada i lijepa pa, uglavnom, nije mogla da izađe na kraj sa nama, manguparijom, a i dirigovanje joj nije baš ležalo. Jednog dana ona kaže: „Oskare, pomazi, ja ću da sviram, a ti vodi hor“. Desilo se da sam im se odmah nametnuo i sve smo jako dobro spremili.“ „Ne dirigujem, ja mašem, a oni pevaju.“ Pod uticajem profesora Jovana Kršića, koji je predavao Oskaru srpskohrvatski, organizovano je društvo Omladina, koje se sastajalo svakog petka. Da bi bilo interesantno, pozivane su i djevojke iz Ženske gimnazije u hor. Formiran je i prvi džez orkestar u Sarajevu – Bob džez. U orkestru su bili zastupljeni bendžo, gitare, saksofon. Bilo je

to 1928. godine, pa onda ne čudi što su iz Sarajeva potekli Goran Bregović, Bijelo dugme, i slični muzičari. Taj hor išao je na turneju po Hercegovini i Dalmaciji. Na programu su bili Mokranjac, Slaven-ski, Adamić...Ovdje počinje priča o profesionalnoj orijentaciji, o stvaranju jednog neobičnog umjetnika, koji je to postao, a da i sam toga nije bio svjestan. Drugi su to primjetili, taj raskošni talenat i samouvjerenost, i nisu dozvolili da propadne. A Oskar to ovako priča: „I, poslije koncerta u Makarskoj, prišao mi je jedan čovjek koji je govorio pola češki - pola nekako... Zvao se František Piha. Pitao me je da li sam studirao muziku, rekao sam da nisam. „A, kako to da diriguješ?“ „Ne dirigujem, ja mašem, a oni pjevaju.“ Zapjevao mi je jednu pjesmu, slovačku, Pada, pada kiša, i pitao da li umijem da je zapišem. Ja sam, naravno, umio. „A je l' bi umio da je napišeš za hor?“ Već sam džezirao narodne pesme Crven fesić, i Dilber Stano, pa sam i tu njegovu pjesmu napisao za hor. „Ti moraš studirati muziku!“, rekao mi je. Ja maturiram, i František Piha se jednog dana pojavi u kući i mojih roditelja, pronašao me je. Piha je uspio da nagovori mog oca, ali sam morao da mu obećam da ću, osim muzike, upisati ili prava ili filozofiju. Međutim, ja sam se na ispitu preplašio. I, kad je trebalo da sjednem za klavir, ukočili su mi se prsti, i nisam mogao da sviram. Odjednom, pored mene se pojavio František Piha, došao je mene da sluša, i rekao: „Šta si se prepaop, sviraj pjesmu koju sam ti svirao!“ Poslušao sam ga. Onda se digao profesor Jaroslav Kržička, inače kompozitor, i rekao: „Ja ću ga uzeti.“ U biografiji obično ne stoji i to da je Oskar Danon jedno vrijeme bio i dirigent u Jevrejskom pjevačkom društvu „Lira“, u Sarajevu. Uvijek nešto izostane u biografiji

jama, a ovo je trenutak kada se opraštamo od jednog čovjeka, prije svega, humaniste i borca za pravdu, slobodu i jednakost među ljudima, sa jednim kompozitorom koji je utkao u našu istoriju mnoge nezaboravne pjesme i melodije, uobličio jugoslovensku himnu, stvorio velike orkestre i operne pjevače, pronio onaj duh našeg suživota kroz Jugoslaviju i svijet.

Kao komunist, odmah na početku rata se priključio partizanima i jedno vrijeme je bio komandant Partizanskog odreda „Zvijezda“. A onda su otkrili da Oskar može mnogo više da doprinese narodnooslobodilačkoj borbi ako se bavi onim šta najbolje zna, muzikom. Tako je formirao hor, a počeo i da stvara ove pjesme. Partizani su pjevali te pjesme, osjećajući da su one dio njih i ne vezujući ih za nekog kompozitora, kao da su narodne. Kasnije se čulo ko je napisao Ide Tito preko Romanije i Na vrh gore Romanije, crveni se barjak vije. Melodije su se prenosile, a tekst se mijenjao iz kraja u kraj. Niko nije znao da je to, u stvari, napisao jedan čovjek, a Oskar se nije ni trudio da ih razuvjeri. Kad se umjetnik nađe na terenu, postane narodni. O sebi Oskar baš i nije volio toliko da govori i uvijek je svoje uspjehe vezivao za druge, za ljude koji su sa njim radili. Takvih ljudi zaista je malo na ovoj planeti. Svojim znanjem, umjetničkim i profesionalnim radom, doveo je Beogradsku operu i Balet u sam vrh evropskog izvođačkog stvaralaštva. „Ja sam dirigovao prvu opernu predstavu posle rata, 17. februara, 1945. godine, bio je to Evgenije Onjegin. I, od tada, kada sam se vezao za pjevače koje sam naslijedio, a koji su djelovali između dva rata, rasla je sa mnom jedna nova generacija um-

jetnika koju sam izdizao i koja je mene izdizala. Mi smo zajednički došli do nivoa da igramo predstave u Beogradu, u čitavoj Jugoslaviji, čak i u svetu. I ne samo to: afirmišući se, dovukli smo u Beograd čitavu ekipu izdavačke kuće Deča, koja je snimila sedam opera i otvorila nam put u svijet. Nismo ni bili svjesni koliko je to bilo važno. Išli smo u Nemačku, Italiju, Švajcarsku, Englesku, i da ne nabrajam više. Imali smo veliki uspjeh. Izvodili smo djela koja oni nisu poznavali, uglavnom slovenska: Borisa Godunova, Onjegina, Pikovu damu, Kneza Igora, jedan broj domaćih djela, među njima i Konjovića, Ohridsku legendu Hristića, Gorski vijenac Hercigonje, a ujedno smo u tim zemljama pokazali njihova djela na drugi način. Predstavili smo Don Kihota Zila Masnea usred Pariza na otvaranju Pozorišta nacija tako da su velika kritičarska imena i muzikolozi pisali „Živio Masne na beogradski način“, ili „Slušali smo predstavu koja je trebalo da nam bude kurtoazno data, ali smo dobili Kihota koji je bio od našeg kompozitora u novom ruhu“. Imali smo sreću da su tada pjevali izvanredni pjevači: Biserka Cvejić i Breda Kalef, kao Dulsineja, Miroslav Čangalović kao Don Kihot, Žarko Cvejić kao Sančo. Pjevali smo u Parizu, a zatim i u Barseloni, Madridu, Veneciji, Palermu, Lozani, Ženevi... O sebi kao dirigentu: Osnovno je da onaj ko rukovodi, mora da ima koncepciju. Ja sam birao repertoar prema ljudima, ali to je zavisilo i od moje koncepcije i procjene djela i ljudi. To znači da moram do djela da savladam, moram sa tim djelom da živim na ti. Zatim, umjetnost ne može biti autobus ili tramvaj koji prima sve koji ulaze, nego mora da ima neka vrata i na vratima kontrolora koji će birati i reći i „ti si za to, a ti si za to“. Pri tom, bio sam oprezan, jer sam znao da je svaki pjevač

jako narcisoidan, što je normalno, jer da nismo takvi, ne bismo ništa ni napravili – mi moramo vjerovati da ono što radimo, radimo dobro, čak i najbolje. Pjevače nisam birao sam, ali sam sâm birao reditelja, koreografa, scenografa, kostimografa i zajedno smo birali podjelu. Imali smo ideju o kvalitetu koji želimo, i šta želimo. Poštovali smo i obavezno pitanje u umjetnosti – zašto? Jer, ako na zašto može da se odgovori zato, onda je sve u redu. Zašto si uzeo ovo djelo, a ne ono? Zato i zato. Ako nemate takav odgovor, nemate ni kvalitet. E, eto, valjda zato što sam insistirao na takvom odgovoru, valjda zato ljudi o meni misle da sam bio zahtjevan i kao dirigent. Oskar Danon je prošao sve: od cara Franje Josipa kad se rodio, do atentata u Sarajevu, pa preko Kraljevine Jugoslavije, Republike Češke, propasti Republike Češke, do Anšlusa, propasti Austrije, rata i propasti Jugoslavije, pa od takozvanog socijalizma do ovog sada razjedinjenja Jugoslavije.

Oskar je do kraja svog života bio zagovornik svojih ideala i stremljenja. U kasnim devedesetim godinama, nije prestajao da o tome razmišlja. Boljelo ga je to šta se desilo i, ne samo raspad Jugoslavije, prije svega, raspad ideala kojima je težio. „Nije se ostvarilo ono o čemu smo mi maštali, ali se ostvario raspad i propast naših ideala i razjedinjenje jedne cjeline koju smo smatrali da je nerazrješiva. I, sada, čovjek koji je sve to prošao, nalazi se u jednoj praznini i ne pripada nikome i nigdje. Veliki radnik i dirigent koji je obišao mnoge svjetske dvorane i pozornice, bezbroj je puta, nastupajući po cijelom svijetu kao individualni igrač predstavio baštinu naroda sa naših prostora. Krasili su ga široki obzor i smisao za realnost, a posljednje se ratne i osamljeničke godine preselio na Krk i u Opatiju gdje mu je svakodnevna zabava bilo plivanje. Oskar Danon ostaje zlatnim slovima upisan među velike dirigente svjetskog ugleda.

„Ritmovi nemira“ naziv je knjige u kojoj je njegova antologijska sjećanja zabilježila Svjetlana Antibar. Umro je veliki svjetski dirigent osebujne sudbine Jevreja iz „regije“. Oskar je bio čovjek kojeg su svi voljeli. Bio je dobrodošao i u svom Sarajevu, ali i u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Puli... Naprosto, svi su ga voljeli i cijevali. Možda o njemu, na kraju podsjećanja na čovjeka koji je izrastao u našoj maloj jevrejskoj zajednici, na kraju ovog nekrologa koji već više puta pokušavam da završim, a stalno se bojim da nešto nisam rekao što je toliko važno i što oslikava veličinu i lik Oskara Danona, najbolje govori ova izjava koju je povodom njegove smrti rekao „Oslobođenju“ Dino Mustafić, reditelj i direktor MESS-a: „ Pamtit ću ga po humanizmu i antifazišizmu koji su bili i ostali osnovni motivi svega, što je i u umjetnosti, i u svom izuzetno bogatom životu, radio. Izgubili smo jednog divnog čovjeka. Tužan sam. Gospodine Danon, hvala Vam za sve!“

Otišla je «s krunom dobra imena» (Talmud)

Novinarka, književnica i povjesničarka, Ženi Lebl, preminula je nakon duge i teške bolesti u Tel Avivu u 83. godini života.

Ženi Lebl je rođena 20.06.1927. godine, u Aleksincu. Od 1933. godine je živjela u Beogradu, gdje završila nižu gimnaziju. Uoči odvođenja jevrejskih žena i djece u logor na Sajmištu, pobjegla je u Niš, gde je živjela pod lažnim imenom. Zbog ilegalnog rada, uhapšena je početkom 1943. godine i otjerana na rad u Rajhu, a oslobođena je u Berlinu 1945. godine. Po povratku u Beograd, završila je gimanziju, poslije koje je studirala pravo i Novinarsko-diplomatsku visoku školu. U isto vrijeme, radila je kao saradnik ž'Politike". 1949. godine, je ispričala vic o ž'ljubičici belo", nakon čega je uhapšena zbog ž'kleveta protiv naroda i države" i kažnjena "pritudnom mjerom društveno-korisnog rada, sa lišenjem slobode u trajanju od godinu dana". Poslije dvije i po godine, provedenih po zatvorima u Ramskom ritu, Zabeli, na Grguru I, Grguru II i Golom otoku, pomilovana je. Septembra, 1954. godine, iselila se u Izrael i posvetila se istraživanju istorije Jevreja na tlu bivše Jugoslavije,

naročito u Srbiji i Makedoniji. Objavila je više desetina knjiga, od kojih su neke objavljene i na srpskom jeziku. Istorijske knjige: "Jevrejske knjige, štampane u Beogradu 1837-1905"; "Plima i oseka", knjiga o tragediji makedonskih Židova izašla i na hebrejskom; "Geut vešever", prevedena i na engleski pod nazivom "Tide and Wreck: History of the Jews of Vardar Macedonia"; "Juče, danas" dvojezično (ivrit-srpski) izdanje Udruženja Židova iz ex-Jugoslavije o doprinosu Židova iz bivše Jugoslavije Izraelu; "Jevreji u Pirotu"; "Jevreji iz Jugoslavije, ratni vojni zarobljenici u Njemačkoj", na srpskom-ivritu i engleskom; "Hadž Amin i Berlin", izašlo u još tri knjige pod nazivima: "Jerusalemki Muftija" "Hadž Amin i Berlin"- na ivritu, na engleskom, pod nazivom "The Mufti of Jerusalem - Haj Amin el Jerusalem and National Socialism"; "Do konačnog rešenja-Jevreji Beograda 1521-1942" : "Until žThe Final Solution' The Jews in Belgrade 1521-1942"; "Ad ha pitaron ha sofi - haJehudim baBelgrad 1521-1942" : "Do konačnog

Iz bogatog opusa Ženi Lebl

Romani: "Ljubičica bela" na srpskom jeziku i u prijevodu na ivrit "Hasigalit halevana"; "Dnevnik jedne Judite"; "Odjednom drukčija, odjednom druga", (prijevod sa originala na hebrejskom" Pitom šona, pitom aheret");

rešenja - Jevreji u Srbiji". Posljednja njena knjiga izašla je 2008. "Da se ne zaboravi - zbirka radova Ženi Lebl" Na hebrejskom i/ili dvojezično objavila je šest knjiga i desetine članaka u književnim i istorijskim časopisima. Bavila se i prevodenjem izraelskih pisaca i pjesnika sa hebrejskog na srpski jezik. Dobitnik je dvadeset i dvije nagrade za naučne i književne radove na anonimnim konkursima Saveza jevrejskih opština Jugoslavije.

Poseban biser u ovom poznom opusu Ženi Lebl, predstavlja Zbornik istorijskih tekstova „Da se ne zaboravi“. U njima nailazimo na nove i neočekivane podatke o jugoslovenskim Jevrejima - pretečama cionizma (Rabin Jehuda iz Raguze, Rabin Alkalaj, Leopold Pavle Lebl), tragedijama transporta Kladovo-Sabac i „Kindertransporta“ iz NDH, februara 1943. i dr. Načinivši ogroman istraživački posao, u svojoj fascinantnoj višeslojnoj studiji Ženi Lebl pružila nam je detaljan uvid u istoriju Jevrejske zajednice u Beogradu i Srbiji, uplićući u tu povijest lične sudbine, tužbene i sudske zapise, rabinsku literaturu - pitanja i odgovore (response), biografije uvaženih rabina, putopisne zapise, arhivske dokumente, mnoga različita svjedočanstva o dugogodišnjoj neprekidnoj, upornoj borbi za sticanje građanskih i ljudskih prava u moru predrasuda i stereotipa koji Jevreje prate još od razaranja Drugog hrama.

Ženi je zavještala svoje mrtvo tijelo medicinskoj znanosti, za istraživanja, ali je ostavila svoju iskrvavljenu dušu nama da je negujemo, čitamo i proučavamo. Utkala je u svoje knjige godine predanog istraživačkog rada, odricanja i ljubavi prema jevrejstvu. Izuzetan novinarski doprinos i publicistički radovi ostaće još dugo mnogim istraživačima istorije Jevreja dragocjen materijal neprocjenjive vrijednosti.

Nora Šlezinger Crtice iz mojih sjećanja

odveden i gurnut u kamion sa mnogo drugih Jevreja. Nije se stigao ni oprostiti sa nama.

U kući je zavladała tuga, bol i veliki strah. Moja majka me je čvrsto držala u naručju i stalno mi govorila: „Ti si moja i nikome, nikome te ne dam. Malena moja, malena, moramo biti jaki.“ Suze su joj tekle niz lice, i ona je plakala, i plakala, jecala, grcala i stalno ponavljala iste riječi, a mene je stezala uz sebe do bola.

Dani su prolazili, a ustaše su sve nemilosrdnije i

Ostala je samo bol

Prebirem po svojim uspomenu i sjećanjima na one koji su, na najstrašnji način, u ognju holokausta – nestali. Jedina fotografija sa mnom! Tu je fotografiju moja majka poslala ocu u koncentracioni logor Jasenovac da nas nikad ne zaboravi. Suze i sjećanja... Fotografija otkriva slojeve moga pamćenja i doživja uspomene.

Sarajevo, 1941. Zagušljivo, maglovito popodne. Tiho, nigdje nikoga. Nadolazeći osjećaji tuge.

Sve obavija bol, kao da se zna da se ide u neizvjesnost. Tužna slika...

Sarajevo okupirano. Počeo je rat.

Kulturbundi i ustaše pljačkaju i uništavaju sve što je jevrejsko. Oduzimanju jevrejske radnje. Svaki Jevrej mora da bude obilježen sa žutom trakom na kojoj je Davidova zvijezda. Jevreji se ne smiju voziti prevoznim sredstvima, ne smiju se miješati sa drugim ljudima, ne smiju ići u škole, ne smiju ići u kina, ne smiju hodati i izlaziti poslije policijskog časa. Svaki dan hapšenja, odvođenja i mučenja.

U septembru, 1941. godine, na vrata jevrejskih stanova policijski agenti lupaju i naređuju Jevrejima da se sprema za logor, ostavljajući im samo nekoliko minuta. Ljudi su jedva stizali da se obuku, a malo je bilo onih koji su uspjeli da donesu nešto hrane. Nemilosrdno uz pogrđne psovke i povike, uvrede i poniženja, trpaju ih u kamione za stoku i deportuju u logore, šalju na prisilne radove... Bijeg je nemoguć.

Istu sudbinu doživio je moj otac 21. septembra, 1941. godine.

Kasno u noć, začula se velika vika i lup na našim vratima: „Auf stehn, auf stehn!“ Krovci su digli mog oca iz kreveta prijetecim glasom i stalno vikali: „Schnel, schnel“, tukli ga kundakom i teškom batinom. Moja majka je plakala i molila zlikovce da ga ne vode, a umjesto samilosti bila je grupa udarena kundakom i gumenim palicama. Otac nije imao vremena niiti da se obuče. Tako je

nemilosrdnije progonili Jevreje, odvodili ih u logore i na razna gubilišta. Plać i vriska razlijevali su se ulicama. Strah se uvukao u kosti. Svakog dana, izlazile su naredbe, a nevini ljudi bacani u tamnice čekali su najstrašniju smrt.

Bosna i Hercegovina pripojena je novostvorenoj Nezavisnoj državi Hrvatskoj.

U sarajevskom novom listu, iz dana u dan, objavljivani su tekstovi protiv Jevreja: „Svi Židovi muškarci, od 15-60 godina, za vrijeme kretanja po gradu, moraju nositi oko ruke traku od žute tkanine sa šestokrakom zvijezdom u sredini. Sa jedne strane šestokrake zvijezde mora pisati Židov, a sa druge strane na njemačkom jeziku Jude. Židovke pod zarovima bit će najstrožije kažnjene. Niko od građana ne smije primiti na noćenje ili duži boravak ni jednog Židova ili Židovku u svoj stan. Bez prethodnog odobrenja, Židovi ili Židovke ne smiju odlaziti van grada.“

Jedne noći, ponovo smo čuli tiho kucanje na našim vratima. Čovjek malog rasta, veoma mršav, isprepadan i uplašenih očiju, pozdravio nas je uplašenim glasom Boenos nočas. Taj mali, plašljivi, isprepadani čovjek zvao se Jozef ispričao nam je kako se spasio iskočivši iz kamiona u kojem je bio i moj otac. Prenio je majci očevu poruku da hitno bježimo i sakrijemo se. To je sve čega se sjećam.

1. decembra, 1941. godine, moja majka i ja odvedene smo iz našeg stana u Sarajevu, u Ulici dr. Ante Starčević br. 29, u koncentracioni sabirni logor Đakovo. Bio je to logor za žene i djecu, u koji smo prebačeni vagonima za stoku. Logor je bio smješten u napuštenom mlinu „Cereale“. Taj napušteni mlin, gdje se nekada mljelo žito, pretvoren

je u mašinu Smrti. Nisam mogla dugo hodati, pa me je maka nosila. Imala sam samo tri godine. U ruci sam držala veliku lutku od koje se nisam odvajala, ali jedan ustaša, veliki brkati i bez jednog oka, oteo mi je moju lutku. Počela sam plakati i odmah su uslijedile batine. Moja majka me morala spustiti na zemlju, a on, krvnik, tukao me, tukao me. I više se ničega ne sjećam. Onesvjestila sam se od silnih batina. U logoru nam je bilo veoma teško. Moja majka i ja bile smo obilježene brojevima. Ja sam dobila broj 1437, a moja majka 1436. Nismo imali više ni imena i prezimena. Prozivali su nas samo po brojevima. Ustaše su uzimale sve namirnice koje bi Jevrejke dobivale. Obilazili bi logor naoružani gumenim palicama, teškim batinama, letvama...

Tukli bi žene i djecu bez ikakvog razloga. Sjećam se vriskanja i zapomaganja jednog dječaka, kojeg je napao pobjesnjeli, dresirani pas i kidao mu meso sve dok ga nije usmrtio. To je trajalo oko jedan sat. Bili su to krivci do neba, koji su parali srce i dušu. Dok je dijete vrisvalo i pas lajao, čulo se veselje i svirka. U ono vrijeme nisam znala, ali danas kad se sjetim svega toga, mislim da su to bili zvuci harmonike. Ustaše su se vesilele što je jedan Židov „čifutsko dijete“ manje. Podiđu me ledeni srsi kada vidim i danas takvog psa. Mislim da se zvao „Lola“.

Sticajem okolnosti, gospodin Samuel Grinvald spašava me i odvodi u Vinkovce svojim roditeljima. Prema kazivanju kod porodice Grinvald, boravila sam do 28. septembra, 1942. godine, a onda sam prebačena u Zagreb. Tamo su me skrivali. Ne sjećam se kod koga sam bila. Znam samo da nisam smjela izlaziti na ulicu i igrati se sa drugom djecom. Krili su me u podrumu, a znalo se desiti da po cijeli dan nisam ništa jela. Vrlo često bila sam bolesna. Kada sam imala visoku temperaturu, nije se smio pozivati liječnik zbog straha da neko ne bude ubijen i odveden u logore.

1. januar, 1943. godine.

Dolazim u Split kod moje tetke. Bila sam jako plašljiva i istrauirana. Nikoga nisam poznavala. Bojala sam se cijele porodice, preživjela sam, ali sam ostala sama, bez roditelja. Došla sam u Split ušljiva, prljava i u dronjcima. Trebalo me je srediti, očistiti od ušiju, oprati, obući... ali ja sam se bojala, bježala i skrivala se. Prve kontakte ostvarila sam sa mojom rodicom i dozvolila joj da mi se približi da mi očisti kosu u kojoj su se namnožile gnjide. Kako nikakvih sredstava nije bilo da ih se uništi, ona ih je vadila svojim prstima i ubijala ih. Ne znam koliko je to dugo trajalo i ne sjećam se. Prošlo je mnogo vremena dok nisam počela da se ponašam normalnije i da se manje bojim. Još nisam spašena... (nastavak u slijedećem broju)

nije bilo moguće dešifrovati natpise. Sve što je bilo moguće uraditi je da se na ovim spomenicima zaustavi dalje propadanje, urađeno je. Ovaj Projekt treba da pokaže koji postupak i tehnologiju treba primjeniti u radu na zaštiti spomenika napravljenih od ove vrste kamena.

Takođe, u jesen ove godine, izvršena su inženjersko-geološka i geotehnička istraživanja terena kod glavne ulazne kapije na Groblju. Nakon laboratorijske obrade, te analize statičko-konstruktivnog stanja temelja i zidova kapije, "Interprojekt" iz Mostara, do konca 2009. godine, treba da napravi projekat sanacije kapije koja se opasno nakosila

Uzimajući u obzir raspoloživa finansijska sredstva, te vrlo zahtjevne tehničko-gradevinske poduhvate, ne možemo, a da ne budemo zadovoljni urađenim. Ostalo je još mnogo toga što treba da se uradi, a za što je potrebno obezbijediti nova finansijska sredstva. Osim završetka opravke glavne ulazne kapije, prvi prioritet treba da bude potporni zid ispred prvog reda spomenika, čime bi se spriječilo daljnje klizanje spomenika. Zatim treba da uslijedi obnova ogradnog zida, sanacija i konzervacija nadgrobničkih spomenika, te njihova numeracija, niveliranje terena i horikulturno uređenje.

Tek kada sve ovo bude urađeno, potrebno je ponovo pokrenuti inicijativu da se groblje stavi pod zaštitu UNESCO-a.

Sanacija Groblja na Kovačićima

Piše: Danilo NIKOLIĆ

Jevrejsko groblje u Sarajevu, smješteno u predjelu Kovačića i Debelog brda, spada u kulturno-istorijske spomenike nulte kategorije i staro je oko četiri stotine godina.

Iza Praškog, ovo je najveći Jevrejski sakralni kompleks, a istovremeno i jedan od najvrijednijih memorijalnih kompleksa u Evropi. Kao spomenik od izuzetne važnosti, 1966. godine, stavljen je pod zaštitu tadašnje države. Kasnije je kandidovan da bude stavljen pod zaštitu UNESCO-a, sa namjerom da to bude objekat otvorenog muzejskog tipa, dostupan svim građanima Sarajeva i turistima, objekat koji će da svjedoči o dugogodišnjem životu Jevreja u ovim krajevima. Zbog posljednjih ratnih događanja u BiH, ovaj postupak je obustavljen.

U toku rata (1992-1995), Groblje se našlo na liniji razdvajanja dvije suprotstavljene vojske i doživjelo je veliku devastaciju i razaranja. Kapela je nekoliko puta pogođena granatama, tako da su dijelovi kamenih zidova srušeni, a krovna konstrukcija na kupolama je izgorjela. Sva vrata i prozori su oštećeni ili otuđeni. Veliki broj nadgrobničkih spomenika je porušen i oštećen usljed granatiranja, a mnogi su zatrpani smetlištem koje se formiralo odlaganjem otpadaka od strane okolnog stanovništva.

Ograda - kameni zid kojim je bio opasan cijeli kompleks od 31.160 m² groblja, porušen je na više mjesta. Rovovi i tranše iskopani u toku rata, doprinijeli su aktiviranju klizišta, na ionako, strmim mjestima i u velikim dužinama. Očito ni geodetske karte tog terena nisu davale adekvatnu sliku stanja na

terenu. Uz sve naprijed navedeno, divlje rastišnje i višegodišnji korov odavali su žalosnu sliku i gušili svaku nadu da ovaj spomenički kompleks može ikada biti saniran i priveden predratnoj namjeni.

Po završetku rata, veliki problem, ne samo za kompleks Groblja, nego i za okolno stanovništvo, predstavljale su mine i druge neeksplodirane naprave rasute po cijeloj površini groblja. Angažovanjem Ambasade Kraljevine Norveške, Humanitarne organizacije "Norveška narodna pomoć" i pripadnika Norveškog bataljona pri snagama UMPROFOR-a, taj zahtjevni i opasni posao je završen, septembra, 1998 godine. Završetkom deminiranja, stvoreni su preduslovi za buduće akcije na spašavanju Groblja od daljnje devastacije i propadanja. Jevrejska opština, i ako su joj oduzeta prava korištenja i upravljanja nad Grobljem, ali svjesna svoje odgovornosti i obaveze za čuvanje tradicije i tragova svog petstogodišnjeg življenja na ovim prostorima, poduzela je niz akcija. U kontaktima sa domaćim i stranim institucijama i zvaničnicima, stalno je isticana važnost ovog spomenika. Sačinjen je i "Akcioni program sanacije,

adaptacije, rekonstrukcije i revitalizacije kompleksa Starog jevrejskog groblja." U programu je istaknuto da su potrebna velika sredstva, ali da je za to neophodno izraditi takvu projektnu dokumentaciju koja će omogućiti etapne aktivnosti zavisno od priliva sredstava i

prioriteta.

Prvi zadatak je bio obezbijediti čuvara, kako bi se groblje zaštitilo od nasrtaja zlonamjernih i neodgovornih pojedinaca koji su svojim vandalskim postupcima rušili spomenike i otuđivali materijal sa spomenika i ogradnog zida. Država je sa svoje strane pojačala policijsku ophodnju, a Komisija za zaštitu kulturne baštine, Američkog kongresa dodijelila je sredstva za adaptaciju Kapele. Ovu akciju su svesrdno podržale Općina Centar i Gradska Skupština tako da su sva potrebna odobrenja i dozvole bile na vrijeme obezbijedene. Projektovanje i početno izvođenje radova povjereno je građevinskoj firmi "Point", a potom firmi "Mibral". U sve aktivnosti oko projektovanja i nadzora nad izvođenjem uključen je Kantonalni Zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo. Radovi na sanaciji i rekonstrukciji Kapele trajali su više od dvije godine, a početkom 2004. godine, osposobljen je stan za čuvara koji je, na osnovu ranije, sklopljenog ugovora sa preduzećem "Pokop" useljen u stan i uveden u dužnost. Istini za volju, mora se napomenuti da postavljanjem čuvara vandalski nasrtaji nisu prestali ali su vidljivo smanjeni.

U pretodnom periodu, sredstvima koja je obezbijedilo Federalno ministarstvo prostornog uređenja i Kanton Sarajevo, urađen je Elaborat o inženjersko-geološkim i geotehničkim karakteristikama terena na lokaciji klizišta Jevrejskog groblja Kovačići. U toku 2009. godine, u skladu s prihvaćenim Elabroratom završeni su radovi na odvođenju podzemnih i površinskih voda i sanaciji

klizišta.

U toku 2009. godine, finansijskim sredstvima Fonda ambasade USA, i uz stručnu pomoć Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, izvršeno je čišćenje, sanacija i konzervacija 83 stara nadgrobna spomenika. Radi se o spomenicima lociranim na parceli A, izrađenim od kamena-krečnjaka sa obližnjeg kamenoloma. Zub vremena, klizanje terena, ratna dejstva i loše održavanje, učinili su da su spomenici utonuli, poneki i potpuno zatrpani, napadnuti kamenom korozijom i bionametikama, a mnogi su popucali pod uticajem vlage i mrazeva. Na mnogima

Porodica Celermajer iz Travnika

Prošle godine u Sarajevu je boravila gospođa Marlene Celermajer, unuka "čuvene" Andrićeve Lotike koja je držala hotel u Višegradu. Tom prilikom, smo obišli Višegrad (primio ju je lično gradonačelnik) i Sarajevo i uspjeli smo da sakupimo podatke i fotografije o porodici Celermajer. Ovo nije završeno istraživanje, ali je lijepo da se čitaoci "Jevrejskog glasa" mogu podsjetiti i sačuvati uspomenu na jednu familiju koja je živjela među nama i čijih nasljednika u Bosni i Hercegovini više nema.

Abraham (Avram) Celermajer, rođen je 1875.g. u Galiciji. Dolaskom Austro-Ugarske imperije na područje Bosne, on se sa porodicom nastanjuje u Travniku. Bavio se sječom i preradom drveta, što je za taj period bio unosan posao. Oženio je djevojku Rahelu Pinto, zvanu Roza, iz Travnika, rođenu 1880.g. Posao i život, vodio ih je i selio po Bosni, boravili su u Travniku, Rogatici, Višegradu i Sarajevu.

U braku su izrodili četvoro djece: Serafina (Sara) Celermajer,

rođena je 2. novembra, 1901.g. u Travniku. Žensku učiteljsku školu, završila je u Sarajevu, 1920.g.

Do 1922.g., postavljena je za učiteljicu u Vlasenici, a zatim je premještena u Višegrad. U Višegradu je službovala do 1928.g., a zatim prelazi na službu u Sarajevo. Nije se udavala. Penzionisana je u maju, 1941.g. Iako je imala samo 21 godinu radnog staža, penzionisana je samo zato što je bila Jevrejka. Ustaše su je uhapsile i sa grupom Jevreja odvedena je u neki od koncentracionih logora, gde je i ubijena.

David Celermajer, rođen je 4. maja, 1904, u selu Rakite, Srez Rogatica, koja je tada bila u nadležnosti Opštine Višegrad. Izučio je bravarski zanat i radio je kao željeznički bravar, najvjerovatnije u selu Mesići, gdje je nekada prolazio uskotračni voz "Čiro". Oženio je Floru Romano, rođenu 10. oktobra, 1910, u Sarajevu.

Otac Flore Romano, Isak Romano, sa prvom ženom Hanom, koja je umrla 1902, imao je osmoro djece: Avram (1876-?); Mojse (1879-?); Juda (1889-?); Rena (1887-?); Sara (1893-?); Rahela (1896-?); Mazalta (1898-?) i Simha (1901-?).

Isak Romano sa drugom ženom, Klarom Atijas (umrla 15. marta, 1940.),

Napisala: Jasna ČIRIĆ

imao je četvoro djece: Eliša (1906-?); Elijas (1908-?); Flora (1910-1942); i Juda (1928-?). Svi su živjeli u Sarajevu, u Ulici Nemanjinoj br. 20.

Gdje su okončani životi ove mnogobrojne jevrejske porodice iz Sarajeva, ne zna se, kao što se ne zna da li je neko preživio strahote Drugog svjetskog rata. David Celermajer i Flora Romano, vjenčali su se u Sinagogi u Sarajevu, 2. jula, 1933. Vjenčao ih je sarajevski nadrabrin, dr. Hinko Urbah, kumovi su im

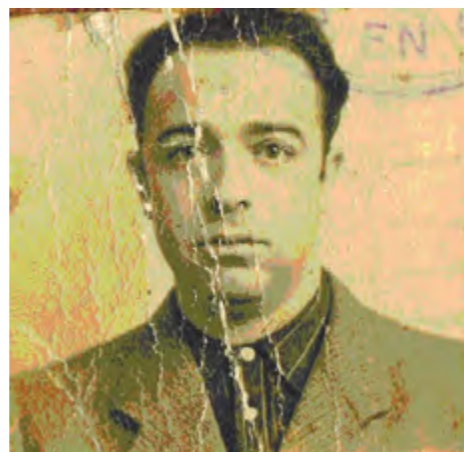

bili Rahela Celermajer (rođena Pinto), majka Davidova i Salomon Altarac. David i Flora Celermajer živjeli su u Sarajevu, u Ulici 6. novembar br. 24. U braku su izrodili kći Rahelu Celermajer, rođenu 11. juna, 1936.

Svi su nastradali za vrijeme Drugog svjetskog rata, ime Davida Celermajera spominje se u spiskovima ubijenih u Jasenovcu, ali takođe i na spiskovima ubijenih u Aušvicu, Flora je sa kćerkom Rahelom najvjerovatnije završila u logoru Đakovo.

(*Po spiskovima ubijenih Jevreja - Savezni zavod za statistiku, 1964.)

Isidor (Israel) Celermajer, rođen je u Travniku, 10. decembra,

1905. Bio je krojač po zanimanju. Kao mladić od 25 godina, odlazi iz Travnika za Francusku. Svoj životni put nastavlja 1930, kao krojač u Alžiru, tamo upoznaje marokansku Jevrejku, Marcel Simhu. Kada su se vjenčali, prelaze da žive u Francusku. U braku su izrodili troje djece: sina Bernarda i kćerke, Marleni i Andreu.

Svi su preživjeli Drugi svjetski rat, Isidor umire u Francuskoj, 1993, a supruga Simha 1991. i sin Bernard.

Adela Celermajer, rođena je

1909.g. u Višegradu. Prije Drugog svjetskog rata, udala se u Zenici za Aleksu Malčevskog, jako pobožnog

hrišćanina. U braku su izrodili dvoje djece, kći Tanju i sina Igora. Svi su preživjeli Drugi svjetski rat, 1951.g. napuštaju Jugoslaviju i odlaze u Ameriku da žive. Aleksa i Adela (1991) umiru u Americi.

Abraham (Avram) Celermajer ubijen je u logoru Jasenovac, 1942. godine, imao je 67 godina, upisan u knjigu logorskih žrtava. (*Jasenovac: žrtva je pojedinac). Rahela (Roza, djevojačko Pinto) Celermajer, dopremljena je iz logora Stara Gradiška u logor u Đakovu, gde je i ubijena 1. maja, 1942. g., imala je 62 godine, na spisku logoraša koji su sprovedeni iz Stare Gradiške u Sabirni logor Đakovo, pod brojem 207, stoji zavedena Roza Celermajer (rođ. 1875 u Travniku), umrla i sahranjena 1. maja, 1942.g, umrla od proлива i

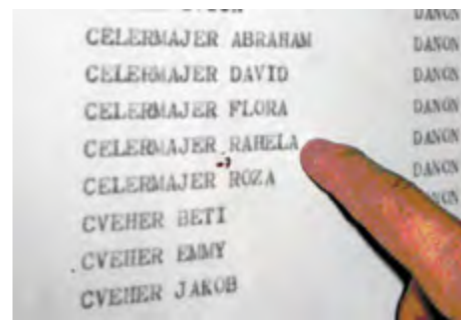
sahranjena na Jevrejskom groblju u Đakovu, 44-ti red, grob br.8.

Redakcija se zahvaljuje na izuzetnom trudu i stalnom angažmanu Jasni Čirić, koja nas nikada ne zaboravlja.

Pozivamo naše čitaoce i članove da malo otvore svoje albume i stare kutije, da pogledaju u ormaru, ili po zidovima, da sak-

upe slike, napišu sve o njima čega se sjećaju i pošalju na Redakciju "Jevrejskog glasa" i da nam tako omoguće da sačuvamo uspomene i sjećanje na naše najmilije na stranicama našeg i vašeg lista. Redakcija se unaprijed zahvaljuje.

Ime	Prezime	Rođena	Umrle	Mesto rođenja	Mesto umiranja	Godina rođenja	Godina umiranja	Broj	Opis
Levi	Bahinov	1885	1942	Travnik	Travnik	1885	1942	203	...
Josif	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Atijas	...	...	...	...	...	...	...	207	...
Altarac	...	...	...	...	...	...	...	205	...
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...	...	...	206	...
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...	...	...	207	...
Levi	Zigel	1881	1942	Travnik	Travnik	1881	1942	208	...

Redakcija se unaprijed zahvaljuje.

Redakcija se unaprijed zahvaljuje.

Redakcija se unaprijed zahvaljuje.

Nekad i sad

Maja Buhvald-Cindrić, Ljilja Atijas i Laura Papo-Ostojić, na omladinskom ljetovanju u Splitu, 1959.

Maja Buhvald-Cindrić, Ljilja Atijas i Laura Papo-Ostojić, u Beogradu, 2005.

Dogodine u Sarajevu

Piše: **Mirko KOSTOVIĆ**

Ovo je glas sa kraja svijeta. Šta drugo reći za kanadski Vankuver, smješten između američkog Sijetla i, opet, američke Aljaskе. Iza svega je Antartik i, za sada, nepregledni led. Iza svega i poslije svačega...

Ozvučje maternjeg

U Britiš Kolumbiji, jednoj od kanadskih provincija (nalik našim republikama, onomad), smjestilo se ponešto od nekadašnjeg Sarajeva. Sada već daleke, 1992, sa kraja izmaklog stoljeć a, stizalo se nevoljom i sudbinom. Ono što se zvalo egzil od zla, iliti raseljenost, tek, jedna od generacija promijenila je sredinu, uz volju i nadu da će se, koliko sutra, sve primiriti i životi nastaviti ondje gdje su i začeti....

Avaj, prodoše godine i mnogi nas napustiše. Nekadašnja djeca, onomad u povelju, već su ljudi. Od prijašnjeg, ostalo je ozvučje maternjeg jezika, prošarano novim akcentom onih koji ga još govore samo u kući i pokoji susret na grobljima. Bora na licu svjedoči da je još jedna jesen iza nas.... A Vankuver je lijep! Vrata Azije, a ona kao da je već tu. Ne moraš do Tokija ili Hong Konga da bi sreo lica i naličja Azijata. Kineski jezik svuda oko nas, a u školama su neazijati u manjini. I ne samo oni. Sve ono što želi promjenu ili nešto bolje, stiže u Kanadu, posebno u Britiš Kolumbiju.

Neko veli da čak četrdeset i pet miliona ljudi u svijetu želi i hoće u ovu zemlju. Većina željna hljeba i vode, no ima tu i nešto više. Zašto je Vankuver uvijek željena destinacija, odgovor krije - klima. Za razliku od ostalih gradova, imao je sreću da posjeduje izuzetnu, mediteransku klimu. Okružuju ga Okean i rijeke, a poviše su planine. Da nema kiše, ponekad i neželjene u tolikim količinama, reklo bi se "kanadska Kalifornija" (premda ni ona nije daleko). Spomen planina je još jedna radost u srcima ovdšnjih Sarajlija. Većina od njih će, po drugi put u svom životu, imati Zimsku olimpijadu. Nakon Sarajeva i nezaboravnih ZOI 84, desiće se ovdje, narednog februara, ZOI 2010. Ono nekadašnje "Bilo je lijepo u Sarajevu, vidimo se u Kalgariju", ponešto je modificirano, ali gušt je isti. Dvije

O Kanadi, Sarajlijama i jednom filmskom festivalu. Ponešto o filmovima sa jevrejskom tematikom, na 28. međunarodnoj filmskoj smotri

olimpijade u životu i nije tako loš bilans nakon mnogih gubitaka. Ovaj grad živi svoj multietnički i kosmopolitiski život u punom zamahu. Od jela do zabave, a između su, naravno, dugi i svakodnevni "radni zadaci i obaveze". Naredni redovi kazaće ponešto o jednom filmskom međunarodnom festivalu.

Odmak od Holivuda

Već 28 godina, dešava se ovaj filmski događaj, prvenstveno namijenjen publici i njenim interesima. Okupljajuć i u svojim programima većinu od onoga što se u svijetu filma događalo proteklih godina, služi i kao svojevrsna kino-

razglednica. Ujedno, to znači i pomak od svakodnevnog kino repertoara koji je, kao i svugdje drugo, prvenstveno popunjen uzorcima iz holivudskog miljea.

A Vankuverski film festival nudi informaciju i onome izvan toga. Također, to je rijetka prilika i za mnogobrojno gledateljstvo da vidi i čuje ponešto iz sredina koje su onomad napustili. Zbog toga su pojedine projekcije u većini popunjene gledaocima iz onih zemalja iz kojih dolaze određeni filmovi. Tako su filmske projekcije neka vrsta filmskih sijela, što bi naši stari kazali. Ovdje će biti govora o nekoliko filmova sa jevrejskom tematikom, dobro primljenih i rado posjećivanih. Većina iz Izraela, no, ne baš svi. Premda Vanku-

ver posjeduje i Festival jevrejskog filma, programi Međunarodnog festivala uvijek u svojim sadržajima imaju i jevrejskih filmova, različitih i zanimljivih. Tako je ove godine, vrlo brzo nakon Festivala u Veneciji, predstavljen film "Libanon" koji je na Lidu dobio "Zlatnog lava", glavnu nagradu tamošnjeg žirija.

U istoriji sedme umjetnosti, mnogi od filmova tretiraju ratnu tematiku. Film reditelja Samuela Maoza je jedan od takvih, a fabula je smještena u Prvi libanonski rat, juna 1982. Usamljeni tenk je poslan da istraži ostatke razrušenog gradića, koji je netom bio bombardovan od strane izraelske armije. Unutar tenka su četiri dvadesetogodišnja mladića. Oni nisu ratnici željni borbe, nego hrabri dječaci koji će izgubiti svoju nevinost na najbrutalniji način. Što je na početku bila tek obična misija, gradiraće u nešto izvan kontrole i ovaj tenk i njegova posada doživjeće kataklizmični obrat. Apsurd i tragičnost rata učiniće ovu grupu ljudi nemoćnom da sačuva vlastite živote i osjećaj humanosti. Drugi uspješni film sa jevrejskom tematikom, stigao je iz Meksika, a zove se "Norin testament". Režirala ga je Mariana Cenilio, a kazuje o starijoj ženi koja do pojedinosti planira svoju smrt. No, u svakom ispreciziranom detalju, njen bivši muž pronalazi i nešto nepredviđeno - tajanstvena fotografija otvoriće vrata prošlosti....

Smještena u Meksiko Siti, ova filmska pripovijest kazuje o omanjoj jevrejskoj zajednici, kroz sumorne i ujedno humorne geste. Ujedno je to prikaz niza tradicionalnih objeda i obreda, bogata razglednica karaktera i ličnosti. Konačno, to je šarmantan filmski igrokaz u kome će uživati i oni što im ovakav život i tradicija nisu tako bliski. Ostali filmovi sa jevrejskom tematikom ponudili su različite teme i razrade. Od "Oči široko otvorene", u kojem se tretira pojam homoseksualizma u današnjem Izraelu, pa do filma u kojem se autor Joav Šamir pita, pored ostalog, da li je onaj koji se izjašnjava kao anticionist ujedno i antisemit.

Osim ugodno provedenih časova u prepunim kino salama, obogaćeni smo i za niz dragocjenih informacija iz svijeta filma.

Zato nas je ovogodišnji Filmski festival obradovao i sa nestrpljenjem čekamo i onaj naredni, iduće godine u oktobru. Vankuver i grupa nekadašnjih Sarajlija u njemu šalju vam tople pozdrave.

Dogodine u Sarajevu.... ono barem u snovima...

„Uloga teologinje u bh. društvu“

Ženska Fondacija TAKVA, u saradnji sa Ekumenskom inicijativom žena, je 23.11.2009, organizovala Okrugli sto na temu "Uloga teologinje u bh. društvu". Ženska Fondacija TAKVA je inicijativa grupe žena muslimanki koje imaju stručno znanje iz religijskih studija i drugih akademskih disciplina.

Cilj im je baviti se, na jedan sistematski način, pitanjem rodne ravnopravnosti u religijskom diskursu, prvenstveno u islamskom diskursu, a u duhu demokratije i ljudskih prava. Naziv Fondacije proizlazi iz kur'anskog termina TAKVA koji označava ravnotežu, harmoniju, svjesnost Božanskog prisustva i jedini je kriterij za razlikovanje među ljudima.

„Ženska Fondacija TAKVA organizirala je ovaj Okrugli sto, kao jednu od aktivnosti u okviru Projekta Vizija teologinje u bh. društvu, uz finansijsku podršku Ekumenske inicijative žena“, izjavila je Maida Hasečić, koordinatorica iz Ženske Fondacije TAKVA.

Na ovaj skup su pozvani predstavnici iz svih bh. vjerskih zajednica, a izlaganja na ovu temu su imali muslimanski, pravoslavni i katolički teolozi, uz učešće prisutnih gostiju u diskusiji. Uvodna izlaganja o ulozi teologinje u bh. društvu dali su Olivera Jovanović, Međureligijsko vijeće u Bosni i Hercegovini; Marija Čelam, Katolički bogoslovni fakultet; Senada Tahirović, urednica časopisa „Novi Muallim“; Sedžida Hadžić, Ženska Fondacija TAKVA i Ivo Marković, Interreligijska služba "Oči u oči". Okrugli sto moderirala je Emina Abrahamsdotter, Ženska Fondacija TAKVA.

Govorilo se o zastupljenosti žena teologinja u strukturama vjerskih zajednica i o mogućnostima njihovog djelovanja, kao i o zastupljenosti ženskih likova u religioznim udžbenicima. Postavilo se, također, i pitanje da li vjernice mogu pomiriti svoju religioznost sa aktivnim učestvovanjem u društvenom životu i koliko im to tradicija i okruženje dopuštaju. U Saopštenju za javnost, izneseni su utisci nekih od učesnika i gostiju ovoga skupa:

Marija Čelam, apsolutnica Katoličkog bogoslovnog fakulteta, ovom prilikom, između ostalog, je istakla: „Smatram da je vrlo dobar potez da se organizira Okrugli sto na temu žene u religiji koja je itekako aktualna. Razočaralo me što su neki očekivali rješenje problema, ali najprije je bilo potrebno naglasiti šta je problem. Vjerujem da smo u tome uspjeli, a rješenja ćemo pronalaziti na sljedećim skupovima ovakvog tipa.“ Olivera Jovanović, predstavnica Međureligijskog vijeća u BiH, istakla je sljedeće: „Nadam se da će se nastaviti inicijative ovog tipa. Danas smo samo pokrenuli mnoga pitanja. Međureligijsko vijeće u BiH je otvoreno za saradnju da bismo zajednički djelovali po pitanju svih navedenih tema.“

Gordana Girt

Novi naslovi u Biblioteci

Pripremila: Gordana Girt

Na posljednjem Sajmu knjiga u Sarajevu, nabavili smo nekoliko knjiga za našu biblioteku:

U vrtu sećanja, Joana Olčak-Ronjkić
Junaci ovog romana su pripadnici spisateljice porodice kroz nekoliko pokoljenja, asimilovani Jevreji, poljski intelektualci. U pozadini porodične priče su istorijski događaji koji je prate, te, kroz vješto satkanu porodičnu sagu, napisanu na osnovu mnoštva bilješki i usmenih saopštenja članova porodice, posmatramo naprednim idejama nadahnute junake, u vremenima fašističkog, a kasnije i komunističkog totalitarizma, sve do današnjih dana.

Sarin Ključ, Tatiana de Rosnay
Pariz, juli 1942. Desetogodišnju djevojčicu Saru i njene roditelje odvode žandarmi koji idu od vrata do vrata i hapse Jevreje usred noći. U očajničkom pokušaju da zaštiti svog mlađeg brata, Sara ga zaključava u orman u spavaćoj sobi - njihovo tajno skrovište - i obećava da će se vratiti po njega čim budu pušteni. Šezdeset godina kasnije, Sarina priča prepliće se sa pričom Džulije Džarmond, novinarkice koja istražuje tu raciju. "Sarin ključ" je potresna priča o dvjema porodicama koje će zauvijek povezati, ali i prgoniti, jedan od najmračnijih dana u francuskoj historiji.

Preostale priče, Gordana Kuć
Napisane u jedinstvenom, prepoznatljivom duhu njenih prethodnih sedam romana, na koje se osvrću i na-dovezuju, priče u prvj pripovijedačkoj zbirci Gordane Kuć osvjetljavaju nepoznate epizode iz života nekih od njenih čuvenih i čitaocu dragih junaka, ali se bave i važnim momentima iz života same romansijerke. "Preostale priče", Gordana Kuć sagledava život čovjeka na Balkanu, u Evropi i svijetu, na platnu opšte historije, uvijek pažljivo i prisno posmatrajući sudbine svojih predaka, prijatelja, poznanika i najviše, likova koji su nastali u njenoj imaginaciji, a koji žive i u nama, upravo zahvaljujući talentu jedne od najčitanijih savremenih spisateljica sa ovih prostora.

I vjernice i građanke, Zilka Spahić-Šiljak i Rebeka Jadranka Anić
Imajući u vidu važnost religije u današnjem društvu, autorice su pripremile knjigu namijenjenu, ne samo nevladinim organizacijama i državnim

institucijama u njihovom radu, već općenito građanima/kama u Bosni i Hercegovini i regionu, svima koji žele saznati nešto više o rodnoj perspektivi u islamu, pravoslavlju i katoličanstvu, te općenito o konceptu ženskih ljudskih prava. Svaka od ovih perspektiva je u knjizi prikazana u pet sljedećih tematskih cjelina: Dostojanstvo osobe, Modeli rodni odnosa, Rodni odnosi u porodici, Rodna perspektiva u društveno-političkom životu i Mirotvorstvo.

Monoteističko troglasje, Zilka Spahić-Šiljak i Dino Abazović
Naziv ove knjige proističe iz činjenice da, teološki promatrano, judaizam, hrišćanstvo i islam pretpostavljaju vjerovanje u jednog Boga, besmrtnost duše, konačnost svijeta i prihvaćanje činjenice da je Bog prisutan u svijetu (Objava) i da mu se može približiti postom, molitvom i dobrim djelima. Ipak, ovo nije teološko štivo, već knjiga orijentisana ka sticanju temeljnih znanja o monoteističkim religijama, o djelovanju u međusobnom dijalogu i o odgoju i upoznavanju etičkih vrijednosti.

Dani otvorenih vrata vjerskih zajednica u Doboju, Urednik: Dario Atijas
Ova brošura je djelo više autora, a posvećena je bogomoljama sve četiri bosanskohercegovačke konfesije na području Opštine Doboju. Uz vrlo lijepe fotografije enterijera i eksterijera crkava, džamija i sinagoga, date su osnovne informacije o značenju i namjeni njihovih prostorija i relikvija u njima. Ova knjižica je napravljena sa ciljem, da se ljudi koji žele da temeljno običu bogomolje religija kojima sami ne pripadaju, detaljnije informišu o svetinjama drugih vjernika.

Od **Nine Elazar** smo dobili dvije knjige: **Rijeka: Turistička monografija i Židovi Rijeka i Opatije (1441.-1945.), Teodoro Morgani** Od g. **Ninoslava Vidovića** smo na poklon knjigu **"Oswiećim" (Aušvic)** sa tekstom na poljskom, engleskom, francuskom i njemačkom jeziku i sa puno fotografija iz koncentracionog logora Aušvic. Gđa **Nada Miličević** nam je poklonila sljedeće knjige: **"Zagonetke Neretve", Neven Kazazović; "Upotreba sveta", Nikola Buvije; "Sarajevo, Sarajevo..." Hanifa Kapidžić-Osmanagić; "Arthur & George", Julian Barnes** **Tanja Čengić** nam je poklonila knjigu **"Čuburac u Sarajevu", Branislav Subotić - Sube.** Od **Lejle Mušić** smo dobili knjigu **"Mit o matrijarhatu", Uwe Wesel** **Svim donatorima se najljepše zahvaljujemo.**

Dobrovoljni prilozii

SOCIJALNA SEKCIJA	
<i>Mišo i Erna Altarac</i>	150KM
<i>Pomen roditeljima</i>	
<i>Lejla i Aleksandra Ungar</i>	100KM
<i>Zdravko Grebo</i>	300KM
<i>Za aktivnosti Socijalne sekcije</i>	
<i>Suada, Jaša i Ruben Kamhi</i>	50EUR
<i>Povodom vjenčanja kćerke</i>	
<i>Montiljo Boris i Bilalagić Lenka</i>	50KM
<i>Sjećanje na roditelje</i>	
<i>Kovačević Gina i Rajko</i>	100KM
<i>Zelić Vladimir</i>	50KM
<i>Sjećanje na porodicu Glazer</i>	
<i>Porodica Štruglin - Etelka, Miroslav i Jasna</i>	30KM
VJERSKA SEKCIJA CADIK DANON	
<i>Dragojević Vasvija i Linda i Azabagić Azra i Vedran</i>	50KM
<i>Sjećanje na nonu Zumbul Ruben i mamu Mazal Medinu</i>	
<i>Mario Abinun</i>	50.00 KM
<i>Kadiš za Miko Mojsija Abinun</i>	
<i>Draginja Baruh</i>	10.00KM
LA BENEVOLENCIJA	
<i>Hilmija Burdžević</i>	30KM
<i>Sjećanje na mog prijatelja, Gorana Konfortija</i>	
JEVREJSKA OPŠTINA	
<i>Porodica Maglajlić</i>	100KM
<i>Povodom smrti Edite Šprincer</i>	
<i>Danon Zora</i>	20KM
<i>29. novembra, navršava se godina dana od smrti Mirjane Papo. U spomen na dragu prijateljicu</i>	
<i>Brigita i Petar Bajević</i>	100KM
<i>Gita i Pero (Jamba) Bajević dobili su unuka Luku.</i>	
<i>Tatjana Mihač</i>	100KM
<i>Sjećanje na roditelje</i>	
<i>Sadrudina i Džeko Softić</i>	100KM
<i>Sjećanje na sestru Martu, mamu Ilonku i tatu Džemila Gavrankapetanovića</i>	
GROBLJE U ĐAKOVU	
<i>Ljiljana Atijas</i>	10 KM
BOHORETA	
<i>Suada, Jaša i Ruben Kamhi</i>	50EUR
SJEĆANJE NA DRAGE RODITELJE ČABRIĆ VERU I ZDRAVKA	
<i>od kćerki Snežane Bilanović i Tanje Čabrić-Mišković.</i>	
<i>Dobrovoljni prilozii za "Jevrejski glas" (100 KM) i za "Hevra Kadiša" (100 KM)</i>	

Jozef Kamhi (1934 - 2009)

Napustio nas je čovjek, koji je uvijek bio mlad i toliko pun energije da niko nikada nije mogao i pomisliti da će jednoga dana i on otići. Jozef je rođen u radničkoj porodici (otac željezničar, majka domaćica). Odrastao je u u Karpuzovoj ulici, gdje ga je dočekao i Drugi svjetski rat. Zahvaljujući komšijama koje su ih čuvale i hranile, preživjeli su. Jozefa su u ulici zvali Jusuf kako niko ne bi posumnjao u njegovo jevrejsko porijeklo. Do svoje smrti, Jozef im je bio zahvalan. Želja mu je bila da sve njegove komšije dobiju Medalju pravdnika Izraelskog muzeja Jad vašem. Sve je obilazio, sakupljao podatke, pripremao intervjue... Nažalost, srce nije izdržalo i taj napor, otišao je nedovršivši taj zadatak koji je pred sebe postavio. Jozef je bio ambiciozan i precizan u životu. Od radnika, napredovao je do pogonskog inženjera u PRETIS-u, a kasnije se počeo baviti izumima, posebno u auto-industriji.

U posljednjem ratu bio je u Zelenim beretkama i jedan od vodećih ljudi u Logistici Armije BiH. Jozef se okušao u poznim godinama i u slikarstvu, gdje je kao slikar-amater imao dosta uspjeha. Naročito je značajan njegov rad vezan za ekologiju i čitav niz izložbi koje je organizirao na tu temu. U Jevrejskoj opštini Sarajevo, Jozef je uvijek bio pokretačka mašina koja je tjerala i druge da rade i misle. Maštao je uvijek kako bi napravio neku tvornicu u kojoj bi naši članovi radili. Inicijator je i predivne ideje o formiranju agencije za zapošljavanje u Opštini od koje je kasnije nastala "Perspektiva". Smrću Jozefa Kamhija, Jevrejska opština Sarajevo izgubila je svog vrijednog člana, altruistu koji je pomagao svima da dobiju "picuim", i da riješe stambene probleme, i da se liječe... Sjećaćemo ga se kao čovjeka koji je uvijek i neprestano radio, koji je bio neumoran. **Lelo**

Čabrić Zdravko (23.03.1936.god. - 09.12.2009.god.)

Čabrić Vera (rođena Gaon): (13.10.1935.god. - 19.01.2010.god.)

Olga Bahar

Otišla je naša Olga, iznenada i brzo, i ne sluteći u životu, sa koliko iskrene tuge i bola će biti primljena vijest o njenoj smrti. Za drage osobe, smrt je uvijek prerana, bez obzira na na godine i bolest. Čovjek se pita zašto se to dogodilo i misli da je život dragog prijatelja mogao potrajati duže. Otišla je naša Olga na na svoj osoban način - tiho i brzo, kako je i odgovaralo njenoj prirodi. Skromna i tiha u svakodnevnim susretima, bila je osoba sa velikim i neobičnim interesovanjem za sve ljepote i vrijednosti koje nam

život pruža - stalni i neumorni čitalac knjiga, vrijedni i neumorni učenik esperanta i engleskog jezika, kojem se u učenju posvetila sa entuzijazmom mladog čovjeka. Voljela je putovanja i u mladosti je, sa grupom esperantista, ostvarila posjete dalekim zemljama, a i sama je je putovala. Svoje posljednje putovanje je ostvarila putujući i u posjetu svome voljenom unuku Dejanu i njegovoj porodici. Svoj život je završila uz svoje drage Maju i Luju, uz puno pažnje, ljubavi i razumijevanja. Bila je privržena svojoj porodici i uvijek uz njih kada bi trebalo. Otišla je naša Olga, voleći sve lijepo što život pruža, a sretni su ljudi koji tako odlaze. Tvoje mjesto među nama je ostalo u našim srcima i vječno ćemo te se sjećati. **"Bohorete"**

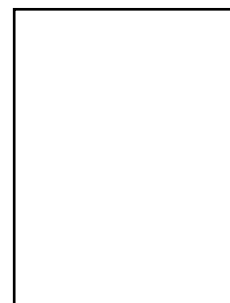
UMRO JE ELI ELIEZRI

Svi oni koji su u vrijeme rata bili u Sarajevu, konvojem otišli iz Sarajeva, ili boravili u Makarskoj, Pirovcu, Zagrebu..., barem jednom su sreli Eli Eliezrija. Taj onizak, pomalo tamnoputi Izraelac, specijalista JDC za „specijalne operacije“, pomagao nam je svesrdno na evakuacijama iz Sarajeva i svojim iskustvom i domišljatošću učinio da ništa nije bilo nemoguće. Došao je Eli po prvi put u Sarajevo, u proljeće 1993, sa 1000 kuhanih jaja za Pesah i od tada nam je bio čest i drag gost i saradnik. Nije mu Sarajevo bilo prva takva operacija. Ime je stekao na izvođenju Jevreja iz Etiopije, u Operaciji Solomon, kada su desetne hiljade Falaša prebačene u Izrael. Sarajevo mu nije bila ni posljednja operacija, jer je kasnije bio angažovan na Kosovu, u Ruandi, Keniji, Indoneziji, Zairu... i ko zna gdje i kako još. Unutar JDC-a je imao nadimak „Kauboj“, jer je u nemogućim situacijama nalazio rješenje. Ipak, Sarajevo mu je bilo i ostalo jedan od najdražih poduhvata, te je prije par godina, već ophrvan bolešću, izrazio želju da dovede suprugu u Bosnu i da joj pokaže ovu čudesnu zemlju. Radili smo na toj posjeti koja se, nažalost, nije stigla realizovati. Možda je to jedini plan koji Eli nije uspješno doveo do kraja, jer je bolest bila jača i brža od njega. Izgubili smo prijatelja, saborca iz vremena kada nam je bilo najteže, ali uspomena na Eli Eliezrija će živjeti u svima nama koji smo ga poznavali.

Sahranjen je u Jerusalemu, 5. januara, 2010. godine. **Zihrono livraha**

Exp.

Zajednica jevrejskih opština
Bosne i Hercegovine
71000 Sarajevo
Hamdije Kreševljakovića 59

Slika sa vjenčanja Nadje Kamhi i Leona Dreff, koje je obavljeno u Torontu, u septembru 2009.